

15. Asır Mutasavvıflarından Şeyh Abdurrahîm Tirsî'nin
Neşredilmemiş Manzumeleri

İlyas KAYAOKAY

Doç. Dr., Munzur Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü,
Tunceli Türkiye

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8544-2307> ROR ID: <https://ror.org/05v0p1f11>
kayaokay_2323@hotmail.com

Atıf Bilgisi: Kayaokay, İlyas. "15. Asır Mutasavvıflarından Şeyh Abdurrahîm Tirsî'nin Neşredilmemiş Manzumeleri". *Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi* 32 (Temmuz 2024), 560-627. <https://doi.org/10.15247/devdergisi.1468145>.

Geliş Tarihi	14.04.2024
Kabul Tarihi	23.05.2024
Yayım Tarihi	01.07.2024
Değerlendirme	İki Dış Hakem / Çift Taraflı Kõrleme
Araştırma Makalesi	Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur.
Etik Beyan	
Benzerlik Taraması	Yapıldı – Turnitin
Etik Bildirim	divanedebiyatidergisi@gmail.com
Çıkar Çatışması	Çıkar çatışması beyan edilmemiştir.
Finansman	Bu araştırmayı desteklemek için dış fon kullanılmamıştır.
Telif Hakkı & Lisans	Yazarlar dergide yayınlanan çalışmalarının telif hakkına sahiptirler ve çalışmaları CC BY-NC 4.0 lisansı altında yayımlanmaktadır.

ÖZET

15. asrın önemli mutasavvıf şairlerinden biri olan Abdurrahîm Tirsî (ö. 1520), küçük yaşta Eşrefoğlu Rûmî'ye intisap etmiş ve onun hem halifesi hem de damadı olmuştur. Abdurrahîm Tirsî'nin bilinen tek eseri divanı olup şeyhi Eşref-zâde ve Yunus Emre çizgisinde, çoğu hece ölçüsüyle manzumeler yazmıştır. Onun sarih bir Türkçeyle yazılmış ilahî ve kasideleri, uzun yıllar Kâdiri dergâhlarında bestelenip okunmuştur. Divanı üzerine iki çalışma yapılmış ve divanının beş nüshası tespit edilmiştir. Tenkidli neşirde toplam 166 manzumesinin olduğu belirlenmiştir. Bu makalede, yeni bulduğumuz bir nüshadan hareketle şairin daha evvel yayımlanmamış bir divançe hacmindeki şiirleri gün yüzüne çıkarılmıştır. Şahsî kitaplığımızda yer alan mezkûr nüsha H. 999/ M. 1590-91 senesinde ölümünden 70 yıl sonra istinsah edilmiş olup bilinen en eski tarihli divan nüshasıdır. Nüshada kayıtlı 42 şiirden yalnızca 12 tanesinin yayımlanmış divan içerisinde olduğu 30 manzumenin yeni olduğu tespit edilmiştir. Yine çeşitli şiir mecmualarının taranması suretiyle yapılan tespit ve değerlendirmelerle Abdurrahîm Tirsî'nin bilinen şiir sayısı 166'dan 200'e çıkarılmış, nâ-tamam manzumeler de tamamlanmıştır. Çalışmamızda yeni manzumelerin tanıtımı, incelemesi ve transkripsiyonlu aktarımı yapılarak şairinin divanına katkı sunulmuştur. **Anahtar Kelimeler:** Eşrefoğlu Rûmî, Eski Anadolu Türkçesi, divan, metin neşri, tasavvuf.

15TH CENTURY SUFI SHEIKH ABDURRAHİM TİRSİ'S UNPUBLISHED
POEMS

Doç. Dr., Munzur University Faculty of Literature Department of Turkish
Language and Literature, Tunceli Türkiye

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8544-2307> ROR ID: <https://ror.org/05v0p1f11>

kayaokay_2323@hotmail.com

Citation: Kayaokay, İlyas. "15th Century Sufi Sheikh Abdurrahım Tirsî's Unpublished Poems". *The Journal of Ottoman Literature Studies* 32 (Temmuz 2024), 560-627. <https://doi.org/10.15247/devdergisi.1468145>.

Date of Submission 14.04.2024

Date of Acceptance 23.05.2024

Date of Publication 01.07.2024

Peer-Review Double anonymized - Two External

Research Article

Ethical Statement It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited.

Plagiarism Checks Yes - Turnitin

Complaints divanedebiyatidergisi@gmail.com

Conflicts of Interest The author(s) has no conflict of interest to declare.

Grant Support The author(s) acknowledge that they received no external funding in support of this research.

Copyright & License Authors publishing with the journal retain the copyright to their work licensed under the [CC BY-NC 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/).

ABSTRACT

One of the 15th century's most important Sufi poets, Abdurrahîm Tirsî (d. 1520) was initiated into Eşrefoğlu Rûmî at a young age and became both his caliph and son-in-law. Abdurrahîm Tirsî's only known work is his divan and he wrote verses in the style of his sheikh Eşref-zâde and Yunus Emre, mostly in syllabic meter. His hymns and odes, written in clear and comprehensible Turkish, were composed and recited in Kâdiri lodges for many years. Two studies have been made on his Divan, which is his only work, and five copies of his divan have been identified. A total of 166 verses were identified in the critical edition. In this article, based on a newly found copy, the poet's poems in the volume of a divançe, which had not been published before, were brought to light. The aforementioned copy, which is in our personal library, was inscribed in H. 999 / M. 1590-91, 70 years after his death, and is the oldest known copy of the divan. It has been determined that only 12 of the 42 poems recorded in the copy are in the published divan and 30 of them are new. Again, with the determinations and evaluations made by scanning various poetry collections, the number of known poems of Abdurrahîm Tirsî was increased from 166 to 200, and the unfinished verses were completed. In our study, the new verses were introduced, analyzed and transcribed, and a contribution to the poet's divan was made.

Keywords: *Eşrefoğlu Rûmî, Old Anatolian Turkish, divan, text edition, Sufism.*

Giriş

Osmanlı devletinin büyümesiyle paralel gelişen 15. asırdaki tekke ve tarikatlardaki ivme, klasik tasavvuf edebiyatının doktrinlerinin yerleşip sistemleşmesinde etkili olmuş, bu asırdan itibaren pek çok önemli mutasavvıf şair ve nâsir yetişmiştir. 15. asrın önemli mutasavvıf şairlerinden biri de Kâdiriyyeliğin Eşrefiyye kolunun bânisi Eşref-zâde Rûmî'nin (ö. 1469) post-nişini ve aynı zamanda damadı olan İznikli Şeyh Abdurrahîm Tirsî'dir.

Şuârâ tezkirelerinde hakkında malumat bulunmayan Abdurrahîm Tirsî'ye dair bazı bilgilere, Hüseyin Vassaf'ın (1872-1929) *Sefîne-i Evliyâ* (2006: 104), Hafız Hüseyin Ayvansarâyî'nin (ö. 1787) *Vefeyât-ı Ayvansarâyî* (Ekinci, 2017: 139), M. Nail Tuman'ın (1875-1958) *Tuhfe-i Nâilî* (Kurnaz ve Tatçı, 2001: 45-48), S. Nüzhet Ergun'un (1899-1946) *Türk Şairleri* (1936: 243), Mehmed Şemseddin'in (1867-1936) *Yâdigâr-ı Şemsî* (Akkuş ve Yılmaz, 1997: 88) gibi bazı biyografik eserlerde rastlıyoruz. Abdurrahîm Tirsî hakkındaki en kapsamlı bilgiler ise Emine Aydoğmuş Yüce'nin hazırladığı (2010: 10-26) yüksek lisans tezinde mevcuttur. Bu tezdten evvel bir yüksek lisans çalışması da Vildan Özmen (2007: 15-23) tarafından hazırlanmıştır. Abdurrahîm Tirsî hakkında iki de ansiklopedi maddesi (Özcan, 1988: 293 ve Turan, 2014) mevcuttur. Mezkûr kaynaklardan hareketle Abdurrahîm Tirsî'yi kısaca şöyle tanıtabiliriz:

Ne zaman doğduğuna dair kesin bir kayıt yoktur. Ayvansarâyî onun 1453 yılında Tarsus'da doğduğunu, 84 yaşında öldüğünü söylese de İznik'in Tirse¹ köyünden olduğunu şair bizzat kendisi ifade etmektedir. Babası, Bayezid-i Fakîh namlı bir hoca olup Bolulu İsfendiyâr-zâde'nin akrabalarındandır. Abdurrahîm Tirsî, çocuk yaşta Eşrefoğlu Rûmî'nin terbiyesine girdi ve şeyhinin kızı Züleyha² Hanım'la evlendi. Eşref-zâde'nin vefatından sonra 48 sene şeyhlik yaptı. Tirsî'nin, Pir Hamdî (ö. 1603?) adında Eşrefiyye'nin üçüncü post-nişini, sahib-i divan (Ay, 2023: 31-53) bir oğlunun olduğu

¹ Tirse, bugün Sakarya'ya bağlı Pamukova ilçesi sınırlarında olup Kemaliye adıyla bilinmektedir.

² Ayvansârâyî ye göre adı, Fatma'dır.

bilinmektedir. Ayvansarâyî, 1537-1538 yılında vefat ettiğini bildirirse de kaynakların ölümü için ittifak ettiği tarih 1520'dir. Bolu/Mudurnu'da medfun olduğu düşünülmektedir. Divanı dışında eserinin olmadığı bilinmektedir.

Bu makalede, yeni elimize geçen, şairin vefatından 70 sene sonra istinsah edilmiş en eski tarihli bir divan nüshasından hareketle Abdurrahîm Tirsî'nin daha evvel bilinmeyen şiirleri gün yüzüne çıkarılacaktır. Öncelikle onun bilinen şiirlerine değinilecek ardından bir divançe hacmindeki yeni bulunan manzumelerinin tanıtımı, incelenmesi ve Arap harflerinden Latin harflerine transkripsiyonlu aktarımı yapılacaktır.

1. Abdurrahim Tirsî'nin Bilinen Manzumeleri

Abdurrahîm Tirsî'nin divanı üzerine yapılan iki çalışmaya bakıldığında Özmen'in (2007) neşrinde 88, Aydoğmuş Yüce'nin (2010) neşrinde de 166 manzume bulunmaktadır. Özmen'in tezinde (2007) Ankara Milli Kütüphane Fahri Bilge No: 286 ve Türk Dil Kurumu, Türkçe Yazmalar No: 358/3 yer numarasıyla kayıtlı iki divan nüshası esas alınmıştır. Aydoğmuş Yüce'nin yüksek lisans tezinde ise mezkûr iki nüshaya ek olarak üç nüsha daha ilave edilmiş ve tenkidli metin, beş nüsha üzerine kurulmuştur. Milli Kütüphane No: Mf1994 A 4245, Bursa Yazma ve Eski Basma Eserler Kütüphanesi, No:724/2 ve Süleymaniye Kütüphanesi M.Arif-M.Murad, No: 894.35'te kayıtlı divan nüshalarıyla birlikte Abdurrahim Tirsî'nin bulunan manzume sayısı tenkidli neşirde 166'ya çıkarılmıştır.

Bu beş nüshadan istinsah tarihi en eski tarihli olanı Milli Kütüphane, No: Mf1994 A 4245'te kayıtlı bulunan divan nüshası olup H.1041/ M. 1631-1632'de İbrahim b. Hacı Ali Rüşdi tarafından istinsah edilmiştir. Bursa nüshasında da istinsah tarihi belli olup Muhammed Bursevî tarafından H. 1155/ 1742-1743 yılında istinsah edilmiştir (Aydoğmuş Yüce, 2010: 97-99).

Abdurrahîm Tirsî'nin manzumelerini ihtiva eden çeşitli şiir mecmuaları da bulunmaktadır. Bu mecmualar genellikle mutasavvıfların manzumelerini muhtevî bilhassa Eşrefoğlu

Rûmî'nin Şiirlerinin ağırlıklı olduğu ilahiyât vb. mecmualarıdır. Tirsî'nin, neredeyse bir divançe hacmindeki Őiirlerini havî mecmualardan biri, Türk Dil Kurumu Kütüphanesi No: A358/1'de kayıtlı olan *Mecmû'a-i Fevâ'id İlâhiyât ve Eş'âr* olup Abdurrahîm Tirsî'nin 25 manzumesi burada yer almaktadır. 19. asırda istinsah edildiği düşünölen Şiirlerin tamamı, yayımlanmış divan neşirleri içinde mevcut olup yeni bir manzumesine rastlanılmamıştır (Bacak, 2018: 11-12).

Konya Bölge Yazma Eserler Kütüphanesi, No: BY 6676/9'da kayıtlı, yine 19. asırda istinsah edildiği sanılan bir *Mecmû'a-i Eş'âr*'da (Demir, 2022) Eşrefoğlu'nun 90, damadı ve post-nişini Abdurrahîm Tirsî'nin 24 manzumesi yer almaktadır. Bu Őiirlerden; "*Bugün meydân-ı 'aşk içre bize Kâdiriler dirler*", "*Âşiyem yüziüm karasın sil Muhammed Mustafâ*", "*Gâfil olma mü'min kardaş bundan sefer itsen gerek*", "*İy yâenler iy kardaşlar 'aşkdan bize nişân gerek*", "*İy şeyhüm senüñ yolına kurbân olayım gideyüm*", "*Bize bu yolu varmaga bir mürşid-i kâmil gerek*", "*Bu dünyânun zahmetlerin biz dahı çekdik deroişler*", "*Hakk'ı seomek pişedir deroişlere*", "*Deroişler dostum deroişler*", "*Çokdur eksüklüğüüm suçum hazretüñde iy Çalab'um*", "*Tayrı kulu Hak'dan utan kulluga gel kulluk it hey*" "*Ben mahlûkı yaratmışam ben bunlaruy Hâlıkıyam*", "*Kâdir benem Hâlik benem mahlûk kulumdur her biri*", "*Çok şükür ol yârını şâd eyledi*" mısralarıyla başlayan ilahi, kaside, gazel, musammat türlerindeki 14 adet manzumenin divan neşirlerinde yer almayan, bilinmeyen Şiirler olduğu müşahede edilmiştir (Demir, 2022: 295-376).

S. Nüzhet Ergun'un *Türk Şairleri* adlı tezkire türündeki eserinde, Abdurrahîm Tirsî'nin biyografisiyle birlikte muhtelif mecmualardan³ derlendiği bildirilen 11 manzumesinin kayıtlı olduğu görölmektedir (1936: 243-247). Bu 11 manzumeden 7 tanesinin yayımlanmış divanda var olduğu, musammat olduğu için dörtlükler hâlinde yazılmış 4 manzumenin neşredilmiş divanlarda yer almadığı görölmektedir. "*İnâyet eyle kullara nazar kıl hâlüme*

³ Bunlardan biri Ergun'un bildirdiğine göre İstanbul mektupçusu Bay Osman Ergin'e ait bir yazmadır. Eşrefoğlu Rûmî Divanı olan bu yazmanın baş tarafında Abdurrahîm Tirsî'ye ait 8 manzume yer almaktadır (Ergun, 1936: 243).

Allâh"⁴, "*İy yârenler bu dünyâdan bir günle göç idevüz*", "*Dost yolına gelen kişi teşvişsüz gelür bilünüz*", "*İy şeyhim senin yoluna kurbân olayım gideyim*" mısralarıyla başlayan dört manzumeden yalnızca sonuncusu yukarıda zikredilen Konya nüshasında (Demir, 2022: 203-204) bulunmaktadır. *Türk Şairleri*'nde yer alan diğer üç manzume, tüm neşirlerde bulunmayan gözden kaçmış metinlerdir.

Görüldüğü üzere yayımlanmış muhtelif çalışmaların bir araya getirilmesiyle Abdurrahîm Tirsî'nin bilinen şiir sayısı 183'e çıkmıştır. Şiirlerin böyle dağınık olmasının sebebi, divanın şairin hayattayken derlenip mürettep hâle getirilmemiş olmasıdır. Çoğu ilahisi bestelenip dergahlarda terennüm edildiğinden⁵, yazıya geçirilmediği için unutulmuş olmalıdır.

2. Abdurrahîm Tirsî'nin Yeni Bulunan Manzumeleri

El yazma eser kütüphaneleri kadar, kayda girmemiş şahıs kitaplıkları da zengin yazmaları ihtiva eden önemli kaynaklar arasındadır. Bu kitaplıklardaki eserler, bazen müzayedeler vasıtasıyla gün yüzüne çıkabilmektedir. Bu müzayedelerden birinde Abdurrahîm Tirsî divançesinin istinsah tarihi en eski tarihli nüshasına tesadüf edilmiş ve şahsî kitaplığımıza yakın zamanda dahil edilmiştir. Ölümünden 70 sene sonra istinsah edildiği tespit edilen "divan" adı verilen bu nüshada, şeyhi Eşrefoğlu Rûmî'nin de şiirlerinin kayıtlı olduğu, bir Eşrefoğlu'ndan, bir Tirsî'den olmak üzere sırayla şiirlerin kaydedildiği görülmektedir.

Yekûnu 97 varak olan mecmua niteliğindeki bu yazmanın sayfa numaralarından takip ettiğimiz kadarıyla, başlığın da bulunduğu baş taraftan ilk dokuz varak kayıptır. Temmet kısmında, Şeyh Abdullah Rûmî (Eşrefoğlu) ve Şeyh Abdurrahîm Tirsî'nin "Dîvânü ş-şerîfe"leri olduğu bildirilir. Müstensihi belli olmayan bu nüsha, Milli Kütüphane, No: Mf1994 A 4245'te yer alan tarihi belli en eski

⁴ Yayımlanmış divanda "Allâh" redifli başka bir manzume bulunmaktadır (Aydoğmuş Yüce: 2010: 206-207).

⁵ "Güftesi Abdurrahîm Tirsî'ye ait olan ilâhiler, uzun yıllar Kâdirî dergâhlarında okunmuştur. Onun tarafından bestelendiği belirtilen bazı ilâhilere çeşitli el yazması güfte mecmualarında rastlanmaktaysa da bunların hiçbirinin notası zamanımıza ulaşmamıştır" (Özcan, 1988: 293).

Abdurrahîm Tirsî divanı nüshasından 41 yıl evvel, H. 999/ M. 1590-1591 senesinde istinsah edilmiştir. 10,0 x 15,0 cm ölçülerinde olan mecmuanın sonradan tamir gördüğü, mukavva koyu kahverengindeki, şemseli, zincirekli ve müklepli deri cildinden anlaşılmaktadır.

Mecmua, harekeli nesih hatlı olup şairleri bildiren başlıklar kırmızı mürekkeplidir. Sayfalar cetvelsizdir ve her yaprakta satır sayısı 13'tür. Beyitler alt alta yazılmış olup titiz bir müstensihin elinden çıkmadığı düşünölmektedir.

Mecmuada, Abdurrahîm Tirsî'nin 42 adet manzumesi kayıtlı olup "*Uşlı kiři bu cihānda dūnyāya tama' eylemez*" mısraıyla başlayan manzumesi sehven iki defa yazılmıştır. Bu nüsha oldukça kıymetli olup bilinmeyen pek çok manzumeyi ihtiva etmektedir. 42 manzumeden yalnızca 12 tanesi Aydoğmuş Yüce'nin yayımladığı (2010) divan içerisinde vardır. Müşterek 12 manzume arasında da bazı kelime ve beyit sayılarında nüansların bulunması tabiidir.

12 manzumeden "*Cihāna geleli göylüm ta'alluk dutmadı hergiz*" mısraıyla başlayan 7 beyitlik "hergiz" redifli şiirin, divanın çeşitli nüshalarında 8 beyit hâlinde ve "bir kez" redifiyle kayıtlı olduğu görülür. Ayrıca divan neşrindeki (Aydoğmuş Yüce, 2010: 139-140) 3. beyit, mecmuada yoktur. Divan neşrinde 8 beyit olan "*İy bunda ululananlar şöyle Hakk'ı unuttunuz mı*" (Aydoğmuş Yüce, 2010: 225-226) mısraıyla başlayan manzume de 7 beyit olarak mecmuada yer alır.

Mecmuada kayıtlı iki manzumenin de divan neşrinde eksik hâlde olduğu görülür. Divan neşrinde "*Zihî Settār zihî Settār kendüyi hoş setr eylemiş*" (Aydoğmuş Yüce, 2010: 154-155) mısraıyla başlayan mahlassız 6 beyitlik manzumenin tam hâlinin 11 beyit olduğu bu yeni nüsha sayesinde ortaya çıkmıştır. Yine divan neşrinde mahlas beytiyle birlikte sadece 6 beyti bulunan "*İy yârenler iy kardaşlar ne 'aceb zamāna kalduk*" (Aydoğmuş Yüce, 2010: 159) mısraıyla başlayan manzumenin tam hâlinin yeni nüshada 47 beyit olduğu görülür. Yayımlanmış divan ile yeni nüshada mevcut müşterek diğer 7 manzumenin ilk mısraları şunlardır:

Geliş terk ideliüm dünyā çü bildiñ fānīdür dünyā (Aydoğmuş Yüce, 2010: 102)

Bu dünyāya virme göñül kimseye vefā eylemez (Aydoğmuş Yüce, 2010: 145)

Bize ma'nī gerek da'vī gerekmez (Aydoğmuş Yüce, 2010: 149)

İy yārenler iy kardaşlar evliyālar ölmez imiş (Aydoğmuş Yüce, 2010: 156-157)

İy dünyā derdine düşen hiç ölümün ayırmaz mısın (Aydoğmuş Yüce, 2010: 196-197)

Dünyādan göç var ola mı Eşrefoğlı Rūmī Sulṭān (Aydoğmuş Yüce, 2010: 199-201)

Dost için kā'im ṭura dostum şeyḫum ḥazreti (Aydoğmuş Yüce, 2010: 233-234)

Mecmuada yer alan 42 manzumeden 30'unun hiçbir divan nüshasında bulunmaması ve istinsahı en eski tarihli nüsha olması bu mecmuayı önemli kılmaktadır. Bu 30 manzumenin üç tanesinin adı geçen Konya nüshasındaki ilahiyât mecmuasında kayıtlı olduğu tespit edilmiştir.

Bunlardan ikisi, Konya nüshasında musammat şeklinde yazılmış hacimli kasidelerdir. Bu iki kaside, Allah'ın ağzında söylenmiş, Hakk'ın kullara nasihat ettiği dikkat çekici manzumelerdir. 5 divan nüshasına bu musammatların alınmaması, belki de Kur'an gibi Allah dilinden söylenmesinin hoş karşılanmamış olmasıdır. Konya nüshasında 28 dörtlük (beyit) hâlindeki "*Kādir benem Ḥālīk benem maḥlūk kulumdur her biri*" mısraıyla başlayan musammat kasidenin (Demir, 2022: 145) elimizdeki yeni nüshada beş beyit fazla olarak 33 beyit⁶ hâlinde kaydedildiği görülmektedir. Yine aynı muhtevayla tertip edilmiş "*Bu maḥlūkı yaratmışam ben bunlarıñ Ḥālīkıyam*" (Demir, 2022: 140) mısraıyla başlayan 25 beyitlik⁷ musammat kaside, her iki nüshada müşterektir. Diğer müşterek manzume ise "*Çok şükür ol yār beni şāz eyledi*" (Demir, 2022: 205-206) mısraıyla başlayan 7 beyitlik gazeldir.

⁶ Yeni nüshadaki bir mısra (3. beyit, 2. mısra) eksik olup Konya nüshasından tamamlanmıştır.

⁷ Konya nüshasında dörtlük şeklinde yazılmıştır. (Demir, 2022: 140-144)

Yeni nüshadaki 27 manzumenin daha önce bir herhangi bir Abdurrahîm Tirsî divanı nüshası yahut şiir mecmuasında kayıtlı olmadığı belirlenmiştir. Bütün bu verileri göz önünde bulunduracak olursak Abdurrahîm Tirsî'nin elimizdeki şiir sayısının şimdilik 200'e ulaştığını söyleyebiliriz. Divanının başka nüshaları yahut sûfi şairlerin şiirlerinin kayıtlı olduğu çeşitli şiir mecmuaları gün yüzüne çıktıkça manzumelerinin sayısının artacağı muhakkaktır. Şayet elimizdeki nüsha bile baştan dokuz varak eksik olmasaydı şairin başka yeni manzumelerini de görmemiz mümkün olabilirdi.

3. Yeni Nüshadaki Manzumelerin Tanıtımı

Yayımlanmış divanda nâ-tamâm hâlde ve divanda olmayıp mecmuada bulunan manzumeler dahil elimizdeki 32 manzumenin şekil ve muhteva hususiyetlerinden kısaca bahsetmekte fayda vardır.

3. 1. Şekil Hususiyetleri

Manzumelerin tertibine bakıldığında mürettep hâlde olmadığı bir Eşrefoğlu, bir Abdurrahîm Tirsî olacak şekilde sırayla kaydedildiği görülmektedir. Şiirler kafiyenin son harfine göre sıralanmamıştır.⁸ Müstensih, bu manzumeleri kırmızı mürekkepli başlıklar hâlinde *Şeyh Abdurrahîm Tirsî Fermâyed*, *Şeyh Abdurrahîm Fermâyed* şeklinde bildirmektedir. Bazı şiirlerin başlıklarında müstensihden ileri gelen hatalar da vardır. 3 no'lu kasidenin başlığı sehven *Şeyh Eşref-zâde* olarak belirtilmiştir. 9 no'lu manzumenin başlığında, mürekkebin rengi ve yazı çeşidinin farklılığından sonradan eklendiğini düşündüğümüz *İbrahim Tirsî* ibaresi vardır. Yine 11 no'lu şiir de sehven *Eşref-zâde*'ye ait gösterilmiştir. Müstensih de bazen yaptığı hataları farketmiştir. Misal 14 no'lu şiirin başlığına önce *Eşref-zâde*, sonra üzerine çizerek altına doğrusunu yazmıştır. 7, 8 ve 10 no'lu manzumelerin üzerinde ise herhangi bir başlık yoktur. Eşrefoğlu Rûmî'ye ait bazı manzumeler de Abdurrahîm Tirsî adına kaydedilmiştir.

⁸ Bundan dolayı şiirlerin sıralanmasında mecmuadaki tertibe bağlı kaldık.

Manzumelerin tamamında, kaside, gazel ve ilahî dışında farklı bir nazım şekline tesadüf edilmemiştir. Her ne kadar mecmuanın son bölümünde “Er-rubâ’iyyât” başlığı altında tuyuğ, kıt’a, rubai gibi 23 şiir sıralansa da yaptığımız mukayeselerle bu şiirlerin tamamının Eşrefoğlu Rûmî’ye ait olduğu belirlenmiştir. Tirsî’ye ait gazel ve kasidelerin 16’sında musammat tekniği kullanılmıştır. Yani bu şiirler dörtlük şeklinde de düşünülebilir. Zira yukarıda bahsi geçen bazı mecmualarda Tirsî’nin bu şiirleri dörtlükler hâlinde yazılmıştır. 1, 2, 3, 4, 5, 6, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 19 ve 32 no’lu şiirler, 8+8: 16 hece ölçüsüyle yazılmış birer musammattır. Ancak manzumelerdeki bazı beyitlerde musammata uygun kafiye yapısı yoktur.

Şairin bütün manzumeleri dinî-tasavvufi muhtevalı olduğu ve beyit şeklinde yazıldığı için ilahî, gazel ve kasidelerin ayrımını yapmak güçleşmektedir. Bilhassa kasideler, klasik tertibe uymadığı için beyit sayılarına göre nazım şekillerini tayin etmek gerekir. 8+8: 16 hece ölçüsü ile yazılan bütün musammatlar, tasavvufi halk edebiyatı nazım şekillerinden olan ilahî özelliği de göstermektedir. Hece ölçüsü ile yazılan manzumelere kaside dememiz uygun değildir ancak bu şiirler dörtlük değil beyit hâlinde yazılmıştır ve 47 beyitlik 16 no’lu musammatta olduğu gibi bazıları klasik ilahî hacmini aşan uzun metinlerdir. 8+8: 16’lı hece ölçüsüyle yazılmış biri 25 diğeri 33 beyit uzunluğundaki 3 ve 4 no’lu musammat manzumeler, Konya nüshasındaki mecmuada “kaside” olarak adlandırılmıştır (Demir, 2022: 140).

Beyit ve muhteva açısından değerlendirecek olursak; 1, 2, 3, 4, 5, 6, 8, 16 ve 17 no’lu manzumeler kasidedir. 1 no’lu kaside münâcâttır. 3, 4 ve 6 no’lu kasideler tevhid olup ilk ikisi farklı bir teknikle, Allah’ın dilinden yazılmıştır. 2 ve 8 no’lu kasideler nasihat-nâme, 5 no’lu kaside tarikat büyüklerine dair methiyedir. 16 ve 17 no’lu kasidelerde ise şikâyet-nâme ve hicviye ağır basmaktadır. Kasidelerde de en uzun beyitlisi 47, en kısa olanı da 10 beyit kadardır.

Geri kalan 23 manzume yani 7, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 31 ve 32 no’lu şiirler de gazeldir. 7, 9, 12, 23, 24, 28, 31, 32 no’lu gazeller sûfiyâne; 10, 13, 15, 19, 20, 21,

22 no'lu gazeller hakîmâne, 18, 25, 26, 27, 29, 30 no'lu gazeller âşikâne, 11 ve 14 no'lu gazeller ise hicviye türündedir. Gazeller arasında çok belirgin farklar yoktur ve ekseriyeti sûfiyâne-hakîmâne türündedir. Gazeller, devrin özelliğine uygun olarak uzundur. En uzun gazel 13 beyit, en kısa gazel ise 6 beyit uzunluğundadır.

18, 22, 23, 31 no'lu dört gazel dışındaki bütün manzumelerde kafiye tamamen kusurludur. Teknik açıdan teknil gazellerde de yarım kafiye vardır. Abdurrahîm Tirsî'nin kafiyei dikkate almaması, edebî gayeyle, bir divan tertip etmek için şiir söylemediğinin bir nişanesidir. Esasında hemen her mutasavvıf şairde bu durum söz konusudur ancak kafiye'nin tamamen bozuk hâlde olması mutasavvıf şairler içerisinde sık rastlanılmayan bir özelliktir. Takipçisi olduğu Eşrefoğlu Rûmî ve Yunus Emre kafiyei tamamen hiçe saymamıştır. Kafiye'nin bu yetersiz durumuna karşın bütün manzumelerde redif bulunmaktadır. Redif, bir nevi kafiye işlevinde olup kelime hâlindeki redifler daha fazladır. Bazı beyitlerde redif de aksamaktadır.

32 manzumeden 15'i aruzla; 17'si hece ölçüsüyle yazılmıştır. 5 no'lu kasidenin çoğu beyti *müstefilün müstefilün müstefilün müstefilün* kalıbına da uymaktadır. 1, 2, 3, 4, 5, 6, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 16, 19 ve 32 no'lu manzumeler 8+8: 16'lı hece ölçüsüyle yazılmıştır. 15 no'lu gazel 7+7: 14'lü; 30 no'lu gazel de 5+5: 10'lu hece ölçüsüyledir. 7, 18, 20, 21, 25, 26, 27, 28 ve 29 no'lu 9 manzume remel bahrinin *fâilâtün fâilâtün fâilün* kalıbıyla; 8 ve 17 no'lu şiirler *fâilâtün fâilâtün fâilâtün fâilün* kalıbıyla; 22, 23, 24 ve 31 no'lu gazeller ise hezec bahrinin *mefâilün mefâilün feûlün* kalıbıyla nazmedilmiştir. Eksik yahut fazla hecelerden, yanlış kelime tercihlerinden ileri gelen, bilhassa zihafarla dolu pek çok aruz kusuru olan mısra görülür. Gerek müstensih gerek şairden kaynaklı veznin aksadığı tüm mısralar, neşir üzerinde dipnotlar hâlinde gösterildiğinden burada ayrıca irdelenmeyecektir. Manzumelerin bütün şekil hususiyetlerini şu tabloyla özetleyebiliriz:

Şiir No	Nazım şekli, türü	Beyit/ Dörtlük sayısı	Kafiye	Redif	Vezin
1	Kaside/musammat Münâcât/ilahi	10	Bozuk	ile	[Hece Ölçüsü, 8+8 : 16]
2	Kaside/musammat Nasihât-nâme	19	Bozuk	mi sanduĝ	[Hece Ölçüsü, 8+8 : 16]
3	Kaside/musammat Tevhid	25	Bozuk	-ıyam / -iyem	[Hece Ölçüsü, 8+8 : 16]
4	Kaside/musammat Tevhid	33	Bozuk	her biri	[Hece Ölçüsü, 8+8 : 16]
5	Kaside/musammat Methiye (tarikat büyükleri için)	13	Bozuk	bugün	[Hece Ölçüsü, 8+8 : 16]
6	Kaside/yarı musammat Tevhid/ilahi	10	Bozuk	eylemiş	[Hece Ölçüsü, 8+8 : 16]
7	Gazel Sûfiyâne	8	Bozuk	gerek	[Fâilâtün fâilâtün fâilün]
8	Kaside Nasihât-nâme	36	Bozuk	senüĝ	[Fâilâtün fâilâtün fâilâtün fâilün]
9	Gazel/yarı musammat Sûfiyâne/Hakîmâne	10	Bozuk	-a idi	[Hece Ölçüsü, 8+8+ : 16]
10	Gazel/yarı musammat Hakîmâne	8	Bozuk	-mez / -maz	[Hece Ölçüsü, 8+8+ : 16]
11	Gazel/ yarı musammat Hicviye	12	Bozuk	-mez / -maz	[Hece Ölçüsü, 8+8: 16]

12	Gazel/yarı musammat Sûfiyâne/Hakîmâne	10	Bozuk	-mez idüj	[Hece Ölçüsü, 8+8: 16]
13	Gazel/musammat Hakîmâne	8	Bozuk	ola mı	[Hece Ölçüsü, 8+8: 16]
14	Gazel/musammat Hicviye	12	Bozuk	-duj/ -dün	[Hece Ölçüsü, 8+8: 16]
15	Gazel/ musammat Hakîmâne	12	Bozuk	ķomazlar seni bunda	[Hece Ölçüsü, 7+7: 14]
16	Kaside/Musammat Şikâyet-nâme-Hicviye	47	Bozuk	ne ‘aceb zamâna ķalduk	[Hece Ölçüsü, 8+8: 16]
17	Kaside Şikâyet-nâme-Nasihât-nâme	36	Bozuk	gibi	[Failâtün failâtün failâtün failün]
18	Gazel Âşikâne	7	“ş” yarım kafiye	eyledük	[Failâtün failâtün failün]
19	Gazel/musammat Hakîmâne	13	Bozuk	-mez/ -maz	[Hece Ölçüsü, 8+8: 16]
20	Gazel Hakîmâne	9	Bozuk	fâriğ ol	[Failâtün failâtün failün]
21	Gazel Hakîmâne	11	Bozuk	var epsem ol	[Failâtün failâtün failün]
22	Gazel Hakîmâne	9	-e/-a” sesi yarım	bakma	[Mefâilün mefâilün feülün]
23	Gazel Sûfiyâne-Hakîmâne	9	-e/-a” sesi yarım kafiye	bak	[Mefâilün mefâilün feülün]

15. Asır Mutasavvıflarından Şeyh Abdurrahîm Tirsî'nin Neşredilmemiş Manzumeleri

24	Gazel Sûfiyâne-Hakîmâne	10	Bozuk	-ı/-i gözle	[Mefâilün mefâilün feülün]
25	Gazel Âşıkâne	9	Bozuk	-dur/ -dür	[Fâilâtün fâilâtün fâilün]
26	Gazel Âşıkâne	7	Bozuk	olur	[Fâilâtün fâilâtün fâilün]
27	Gazel Âşıkâne	7	Bozuk	-dı gider (son aksıyor) musrada	[Fâilâtün fâilâtün fâilün]
28	Gazel Sûfiyâne	10	Bozuk	eyledük	[Fâilâtün fâilâtün fâilün]
29	Gazel Âşıkâne	7	Bozuk	eyledi	[Fâilâtün fâilâtün fâilün]
30	Gazel Âşıkâne	9	Bozuk	dostı bulıcak (ilk beyitte farklıdır.)	[Hece Ölçüsü, 5+5: 10]
31	Gazel Sûfiyâne	6	"-ân"	göründi	[Mefâilün mefâilün feülün]
32	Gazel/ musammat Sûfiyâne	9	Bozuk	ğaflet ile ğaflet ile	[Hece Ölçüsü, 8+8: 16]

Manzumelerin yekûnunda kullanılan dil ve anlatım, diğer mutasavvıfların kahir ekseriyetindeki gibi, sarih ve anlaşılır, hemen hemen hiç terkinin olmadığı temiz bir Türkçedir. 15-16. yy Eski Anadolu Türkçesi devrine ait dil hususiyetlerine uygun olarak Türkçe kelime ve eklerin yoğunlukta olduğu görülür. Şiirler, günümüz insanının bile rahatlıkla anlayabileceği seviyede olup hemen her mısırda, kullanımdan düşmüş öz Türkçe arkaik kelime ve ekler yer alır. Şiir dilinden uzak olan manzumelerde manaya dayalı edebî sanatlar yerine sese dayalı sanatlara yer verilmiştir. Muhataplara dini-tasavvufî hakikatleri aktarmak nasihat etmek, uyarıda bulunmak ve bilgi vermek hedeflendiğinden nesir üslubunu andıran cümleler sade, kısa ve kurallıdır.

Müstensih yazımından kaynaklı pek çok ek ve kelime eksikliği anlatımı bozsa da şair, meramını ifade etmede başarılıdır. Büyük çoğunluğu heceyle yazıldığından vezne uydurmak için yersiz kelimeler çok tercih edilmemiştir. Yer yer bazı ayet¹ ve hadisler², kalam-ı kibarlar³ iktibasen zikredilmiş bazen de lafzen tercümelerine⁴ atf yapılmıştır.

Arapça ve Farsça terkipler çok azdır ve şairin bu tamlamaları bile kurallarına uygun yapamadığı anlaşılmaktadır. Mesela mana ve vezin gereği “baħr-i vaħdetinde” şeklinde olması gereken terkip, metinde iki ayrı yerde (6/7), (29/7) “vaħdet-i baħrinde” olarak yazılmıştır. Yine vezin ve mana gereği “kibr günāh” (8/11) şeklinde yazılması gereken ibare “günāh kibr” olarak imla edilmiştir. Yazılmaması gereken atf bağlaçları da bu tür metinlerin genel bir özelliği olarak yazılmıştır. Eski Anadolu Türkçesi devri dil ve imla özelliklerine uygun olarak arkaik pek çok ek ve kelime müşahede edilir. Manzumelerde tespit edilen arkaik (eskicil) ek ve kelimeler şunlardır:

¹ “rahmeten lil’ālemīn” (8/25) “Biz seni ālemlere ancak rahmet olarak gönderdik.” (Enbiya/ 107)

“Fe-tevekkelü” (11/10) “Allah'a tevekkül et.” (Al-i İmran/ 159)

(17/25) “Kim bu dünyada körlük ettiyse ahirette de kördür, yolunu daha da şaşırmıştır.” (İsrâ Suresi 72. Âyet)

² Küllü maķşüdün ma’bûdin küllü ma’bûdin ilāh (8/7) “Bir kişinin maksudı ne ise tanrısı odur; bir kişinin tanrısı kim ise maksudı odur.” (Sürģit, 2020: 284)

³ “İlim bir noktadır. Onu cahiller çoğalttı” (22/6)

⁴ (17/25) “Kim bu dünyada körlük ettiyse ahirette de kördür, yolunu daha da şaşırmıştır.” (İsrâ Suresi 72. Âyet)

- vuz (1. teklik şahıs eki) (1/1)
-durur (-dur bildirme eki) (3/2), (3/6), (4/2), (4/13-20), (8/10),
(17/18)
-iser/ -ısar (gelecek zaman eki) (4/26), (8/9-12-13), (14/10),
(17/35)
-uban/-üben (zarf-fiil eki) (7/2-4-6), (19/4),
-layın/ -leyin (gibi eki) (16/29), (18/5)
-ğıl/ -gil (3. tekil şahıs eki) (8/4-23-36), (14/12), (21/3), (22/3),
(32/9)
-icek/ -ıcak (zarf-fiil eki) (1/18), (8/29), (18/6) (30/1)

Başın şığa- : başını okşamak (4/16)
Çalab: Allah: (8/8), (5/7-9), (10/8)
Dükeli: çok (3/15)
Dür- : toplamak (27/5)
Düriş- : çalışmak (8/33), (19/12), (23/7)
Esrik: sarhoş (7/6)
Eydür- : söylemek (1/9), (2/15) (4/25)
Göyün- : yanmak (4/8)
İgen: çok, pek, gayet (15/4)
İrk-: topla- (1/2),
İssi: sahibi (19/13)
Kamu: herkes, halk (4/2-7), (8/30), (22/2), (23/4-5-6)
Kanda: nerede (8/6), (16/14), (17/7)
Kanı: nerede, hani (7/7), (21/7)
Karaşu: karanlık (19/7)
Kendüzi: kendi (2/16), (4/22), (6/4), (9/2), (14/9), (16/30), (17/16), (29/2), (32/2-9)
Key: iyi, güzel (7/1), (8/4-14-21-33), (16/2), (20/5)
Kığır- : çağırmaq (1/8)
Kiçi: küçük (4/2), (16/10-13), (19/3)

Kimesni: kimseyi (4/21),
Kulmaş: hile, aldatıcı (16/29)
Küy- : beklemek (2/9), (27/7)
Oğu- : çağırmaq, davet etmek (13/6)
Şınık: kırık (26/4)
Sin: mezar (19/4-7)
Sünük: kemik (8/9), (19/2)
Tamu: cehennem (4/2-3-7-20-25-26), (8/18), (27/5)
Turuşma- : durmak, toplanmak (23/7), (30/4)
Tutuğu: çalı, çırpı (21/3)
Uçmak: cennet (4/2-3-6), (8/26), (27/5)
Ud: edep, utanma (16/11)
Uş: işte (1/7), (2/6), (13/5), (25/5)
Yaluğu: alevi (8/22)
Yarağ eyle- : hazırlık yapmak (15/10)
Yavı kıl- : yitirmek, kaybetmek (6/7), (7/5), (24/3)
Yavlak: kötü (2/15)
Yavuz: kötü (10/8)
Yigrek: üstün, daha iyi (17/2-3-20)

Metnin harekeli nesih hattıyla imla edilmesi, dil özelliklerini daha iyi görebilmemizi sağlamaktadır. Bazen aynı mısradaki çift imlaları hareketler sayesinde takip etmek mümkündür. 16. asrın son çeyreğinde istinsah edildiği için ikili imlalara rastlamak tabiidir. “ñ” sesi bazı kelimelerde (10/20) Eski Türkçe devrindeki gibi “ng” şeklinde imla edilmiştir. Kelime ve eklerin yazımında Eski Anadolu Türkçesi devrinin bütün hususiyetlerini görebilmekteyiz. Misal bu devrin karakteristik dil hususiyetlerinden olan “z”li yapılar pek çok yerde karşımıza çıkar: dīzārı (6/6), hīzmet (3/21), hoşnūz (4/19), şāz (29/1) gibi. Yine geçiş döneminin özelliklerini de yer yer taşımaktadır. Örneğin “şandıñ” kelimesi aynı mısradaki “şandıñ” (2/9) şeklinde de harekelendirilmiştir. Zira çift imla, en fazla “-uñ/-ıñ” ekinde görülür. Yine aynı beyitte “tut-” ve “düt-” şeklinde (10/7) iki farklı imlaya rastlanılır.

Manzumelerin dalgın ve medreseli olmayan bir müstensihin eliyle istinah edildiğini zannediyoruz. Misal adı meçhul, büyük olasılıkla Eşrefiyye dergâhı mensubu olan müstensih, bazı şiiirlerin şairlerini hatalı bildirmiş, bir gazeli de iki defa yazmıştır. 6 no’lu şiiir özelinde de görüleceği üzere aynı beyit iki defa yazılıp üstü çizilerek tashih edilmiştir. 4 no’lu musammatta ise 3. beyitteki ikinci mısra unutulmuştur. 18. beyitte de mısralar yer değiştirilerek yazılmıştır. 21 no’lu gazeldeki 10. beytin ikinci mısraı yazılmamıştır. “toyurmaduk”, “toyurmaduk” (1/6); “çıkmağ”, “çıkmağ” (3/14); “bulduk”, “bulduk” (11/7); “hāyrān”, “hāyrān” (4/10); “bağçe”, “bağçe” (8/8); “ziyān”, “ziyān” (8/11); “kābūl”, “kūl” (8/15) “derdsiz”, “dertsiz” (21/1) gibi kelimelerin hatalı imlalarını müstensih kusurlarına örnek gösterebiliriz.

3. 2. Manzumelerde Muhteva

Abdurrahîm Tirsî, insanlara Hak yolunu, doğruyu, yanlış anlatmak, uyarı ve tavsiyelerde bulunmak için şiiiri vasıta olarak gören bir mutasavvıftır. Şiiirin şekil özelliklerine önem vermez ve yalnızca muhtevaya odaklanır. Manzumeleri sadece redifler üzerinden okumak bile şairin nasihat üslubunu görmeye yeterlidir. Hemen her manzumesinde dinî-tasavvufî mevzular işlenmiştir. Bazı şiiirlerinde devirden şikâyet, hiciv gibi dikkat çekici konular da vardır. Bilhassa Yunus Emre ve şeyhi Eşrefoğlu Rûmî çizgisinde manzumelerini nazmetmiştir. Bazı beyitlerinde Yunus üslubu baskın şekilde görünür.

1 no'lu kaside münâcât olup ibadeti terk etmenin, gönlü dünya talepleri ile doldurmanın, Allah'a yönelmemenin pişmanlığı dile getirilir. 2 no'lu şiir, gâfil insan vasfında yazılmış bir nasihat-nâmedir. Tirsî, daha ilk beyitte "iy miskin âdem oğlanı" diyerek Kur'an'ı dinlemeyen, Allah'ı terk eden, dünya ile nefsi kendisine dost edinmiş korkusuz insana seslenir ve onu hatasından dönmeye, tövbeye davet eder. Şair, zamanın geçiciliği, dünya mâlîna tama etme ve ölüm konularında uyarı ve tavsiyelerde bulunur. 3 ve 4 no'lu kasideler birer klasik tevhid olup Allah'ın varlığı, birliği ve yüceliği anlatılır. Ancak Abdurrahîm Tirsî, ender görülen bir teknik kullanır ve tevhidi Kur'an'daki üslupla yani Hakk'ın "ben" diliyle söyler. Esasında her bir mısra bir nevi âyet meâli gibidir ve insanı dinî vecibeler hususunda uyarıp dikkatli olmaya çağırmaktadır. Mahlas beyitlerinde şair, bu üsluptan çıkarak aciziyetini dile getirir.

5 no'lu kaside diğerinden farklı olup Eşrefoğlu Rûmî ve Abdulkadir Geylanî gibi tarikat büyüklerinin yoluna davet eden, onları öven bir methiye yahut davet-nâmedir. 6 no'lu kaside yine bir tevhid olup Allah'ın varlığı ve birliği, yüceliğine dair hamd ü sena vardır. 7 no'lu sûfîyâne gazelde, "ölmeden evvel ölmek" temi çerçevesinde bilinen tasavvufî konular işlenmektedir. 8 no'lu kaside, nasihat-nâme türünde olup gaflete düşmek, dünya ve mal sevgisi, Hakk'ı ve emirlerini unutmak, gönlü arındırmak, kibir, şöhret, Kur'an gibi konulara dair ikaz ve tavsiyeler vardır. 9 no'lu sûfîyâne ve hakîmâne mevzuların işlendiği gazelde, insanın ayıpları, nefse karşı mücadele, bir şeyhe bağlanmanın gerekliliği ve İlahî aşktan bahsedilir. 10 no'lu gazel, hikmetli söyleyişleri ihtiva eder. Kulluk vazifelerini bilmeyen insanların ahvali, ibret vermek için anlatılır.

11 no'lu gazel, fakihleri tenkid eden bir hicviyedir. Okuduğunu uygulamayan, kendi ettiği nasihate uymayan, nefsi kör olmuş, gönlünü kibir ve kinle doldurmuş fakî/fakih yani hoca tipi ile karşı cenahta olan dervişler arasındaki çatışma müşahede edilir. 12 no'lu gazelde, Allah sevgisi, dünyaya, masivaya meyletmenin zararı, Allah korkusunun gerekliliği, ahiret gibi konular ele alınır. 13 no'lu hakîmâne gazelde de dünyanın aldaticılığı, nefis, dünya sevgisi, ölüm, Allah korkusu gibi mevzulardan bahsedilir. 14 no'lu gazel bir hicviyedir. Dünya nimetlerine, nefse meyl eden gâfil kimselerin düştüğü kötü hâller tenkid edilir. 15 no'lu gazelde, ömrün geçiciliği, gaflet, aşırılıktan kaçınma, ecel,

mülk sevgisi, kibir ve tövbe gibi çeşitli konulardaki nasihatler göze çarpar.

16 no'lu kaside, "ne acib zamana kalduk" redifli bir hicviye, ahir zaman kötülüklerinden bahseden bir Şikâyet-nâmedir. Dünyaya ve nefse artan rağbet, ibadetlerin aksatılması, bî-namazların riya ve Çirkin çoğalması, ahiretin terk edilmesi, mal ve mülke hırsın artması, Allah ve Peygamber korkusunun kalmaması, yoksul, fakirlere insaf edilmemesi, dinsiz, mezhep bilmeyen, yalancı ve zalimlerin çoğalması, âlimlerin okuduğuyula amel etmemesi, sahte âlim ve hocaların türemesi ve bunların fetvalar vermesi, ümmetin bozulması gibi menfî durumlar eleştirilmektedir. 17 no'lu kaside de nasihat-nâme ve Şikâyet-nâme muhtevalıdır. İnsanların büründüğü hâller, olumsuz fiil ve davranışları "kimi... kimi" mısra başı redifiyle anlatılır. Şaire göre; kimileri insan görünse de insan değildir. Köpek ve domuzdan daha aşağı bir mahluktur. Kimi insanda hayvanî sıfatlar daha baskındır. Kimi kendini âlim zanneder, kimi kendini rızık sahibi zanneder, kimi bildiğiyle amel etmez, kimi dünyaya tapar hâlde, kimi, kibrin, nefsin esiri olmuştur. Bu olumsuz tipler karşısında olumlu vasıflara sahip müminlerden de bahsedilir.

18 no'lu gazelde, Allah aşkı, o dost yolunda çekilen sıkıntılar, aşkın verdiği çoşkunluk anlatılır. 19 no'lu gazelde dünya hâllerine dair hikmetli ve ibretli sözler zikredilir. Ölüm karşısında insanın duyduğu acziyet bu yek-âvâz gazelde anlatılır. 20, 21 ve 22 no'lu gazelerde, "fârig ol", "epsem ol", "bakma" rediflerinden anlaşılacağı üzere yine din ve hayata dair çeşitli nasihat ve uyarılar vardır. 23 ve 24 no'lu sūfiyâne gazeller, masivanın reddi, eşyanın hakikati, vahdet-i vücud gibi klasik tasavvufî konulara dairdir. 25, 26, 27 no'lu gazeller âşikâne türünde olup İlahî aşk ve aşkın verdiği ıztıraplar, aşk derdinin çaresizliğı, peyda olan hâl ve tavırlar ifade edilir. 28 no'lu sūfiyâne gazelde, ezel konusuna ağırlık verilir. 29 ve 30 no'lu gazelerde ilahî aşk, aşkın hâlleri, gerçek dostu ulaşmanın hazzı anlatılır. 31 ve 32 no'lu gazelerde de ömrün geçiciliğı, masivanın, benliğın terki, gafletten kurtulmak gibi tasavvufî mevzular işlenmektedir.

4. Metin

Metin neşrinde klasik transkripsiyon alfabesi kullanılmış olup hareketli metnin yapısına sadık kalınmıştır. Ses özelliklerini ve değişimlerini daha belirgin gösterebilmek için ikili imlalara müdahale edilmemiştir. Âyet ve hadisler Latin harfleriyle *italik* yazılarak dipnotta mealine yer verilmiştir. Her manzumeye numara verilmiş olup mecmuadaki sıra esas alınmış, mürettep şekilde manzumeler sıralanmamıştır. Varak numaraları sayfanın altında [köşeli parantez] içinde gösterilmiştir. Vezin, hece ve aruz fark etmeksizin manzumelerin başında italik olarak gösterilmiştir. Veznin bozulduğu yerler dipnotlarda sebepleriyle bildirilmiştir. Metinler tamir edilirken vezin ve anlama öncelik verilmiştir. Müstensih hataları olabildiğince düzeltilmiş, orijinal hâli de dipnotta verilmiştir. Mısralarda eksik yazılan ibareler, köşeli parantez [] içinde tamir edilmiştir. Mısrada vezni ve manayı bozan fazla olan ibareler () parantez içinde gösterilmiştir. Müstensih tarafından eksik yazılan kısımlar [...], kelime sonunda düşen sesler ‘ kesme işaretiyle gösterilmiştir.

1.

Şeyh ‘Abdu’r-rahîm Tirsî Fermâyed

[Hece Ölçüsü, 8+8 : 16]

1. Allâh dergâhına nice varavuz biz bu hâl ile
Gönlümüz evin taldurduk bunda hubb-ı dünyâ ile
2. Hağ yolına hayrumız yok dünyâya tama’ımız çok
İrkdik yığdıq bu dünyâyı dürlü cefâ belâ ile
3. ‘İbâdet tâ’ât terk itdük bu dünyâyı taleb itdük
Cânumuza zevâl itdük yarın şoru hisâb ile
4. Hağ’dan yanı unuduldu gönlümüze dünyâ taldı
Yalan gerçek söz çok oldu bu dünyâyı sevmek ile [11a]
5. Kōlayımızca yürüdükd bildüklerimiz işledük
Cânlarımızı öldürdükd bunda zerğ ü hîle ile

6. Bir aç dağı ıoyurmaduđ¹ bir yalıncağ ıonatmaduğ
Bir gıjöl ele almaduğ ıağ'dan rağmet ummağ ile
7. Uş dñnyādan gider olduğ dñnyāyı terk ider olduğ
Dağı tevbeye gelmedük günāhumuz ağmağ ile
8. Bu ulular dirilicek ol ıazrete kığırılcağ
Biz anda nice varuruz bu yüzümüğ ıarasıyla
9. Eger ıazret eydür ise ıanı armađān dir ise
Bizde arınmış gıjöl yoğ ol Allāh'ıuğ zıkrı ile
10. İy 'Abdu'r-rağım-i Tirsī ıağ virdi gerıcek mürşidi
Gıjölün evin temiz eyle işiğ ağa ıtutmağ ile [11b]

2.

şeyh 'Abdu'r-rağım Fermāyed

[Hece Ölçüsü, 8+8 : 16]

1. İy miskīn ādem oğlanı dñnyāyı mālun mı şanduğ
'Ađluđ var görmez misin dñnyāyı ıtutam mı şanduğ
2. Dñnyāya gelen gitmez mi cān gidüb şuret şolmaz mı
Tenler ıoprağa girmez mi sen de girmem mi şanduğ
3. ıağ'dan buyruğ gelmedi mi ıur'ān beyān kılmadı mı [12b]
'Ālimler söylemedi mi ıur'ān'ı yalan mı şanduğ
4. N'ıçün görmezsin yolığı ıtutmazsın ıağ buyruğını
'Āřiler Allāh ıışmını yarın görmezler mi şanduğ
5. ıorđ Allāh'dan ādem oğlı şoru ıisāb 'azāb kıatı
İřledüğüň gizlü işi Allāh göremez² mi řanduđ
6. ıoğ fesād işlediğ bunda uş göresin ıalığ anda
ıurıcağ ıağ ulu dergāhda āsān kıurtula mı şanduğ

¹ Metinde: ıoyurmaduk

² "Görmez" şeklinde imla edilen kelime vezin gereği bu şekilde okunmuştur.

7. Hey yeter fesâd itdiñ hey inşâfa gel Hakk'a dön hey
Hey miskîn âdem oğlı hey idenler bulmaz mı şandıñ
8. İy miskîn hâliñ bilseñe istiğfâr tevbe kılsaña
Allâh'ı hâzır görseñe Allâh'ı bilmez mi şandıñ
9. Dost olma nefsiñ itiyile tar tut cânıñ miñnet ile
Bugün yarın demek ile 'ömrüñi küyer mi şandıñ³ [13a]
10. Ne mağrûr olduñ dünyâya düşindiñ fânî sevdâya
Başuñ virdiñ gavğâya dünyâda qalam mı şandıñ⁴
11. Dünyâda kimsene qalmaz ecel sürer âhir qomaz
Añsız dutar emân virmez miskîn qurtula mı şandıñ
12. Qurtulmazsın elbet sen de cânıñ vardır çünki tende
Gülüp yürüyen cihânda mevte şataşmaz mı şandıñ
13. Bu dünyâda sevinenler şâz u hürrem yürüyenler
Âhir bu dünyâdan anlar ağlaşu gitmez mi şandıñ
14. Dünyâyı dürüp yığanlar cânından pek şaқınanlar
Sevüp şaқınanlar anlar döküp gitmezler mi şandıñ
15. Hey saña eydirem saña dünyânuñ işlerin daña
Ne yavlaқ yapuşdıñ buña alup giderin mi şandıñ
16. Ne ululanırsın bunda kendüzüñ görme igende [13b]
Hey hey bî-çâre dermânde qabre girem⁵ mi şandıñ
17. Hükme ile zulm itme bunda hey nâ-çâr gidersin anda
Zebânî elinde sen de zebûn olamam mı şandıñ
18. Her kim bu dünyâya geldi ardınca 'Azrâ'îl geldi
Yüregine harbe urdı sinede qoya mı şandıñ

³ Çift imla özelliği olarak "şandıñ" şeklinde harekelendirilmiştir.

⁴ Çift imla özelliği olarak "şandıñ" şeklinde harekelendirilmiştir.

⁵ "Girmem" şeklinde imla edilen kelime vezin gereği bu şekilde okunmuştur.

19. ‘Abdu’r-raḥīm-i Tirsī var dūnyāya qarışma zinhār
İşbu mekkār u ğaddārı vefālu nesne mi şanduğ [14a]

3.

Şeyḥ ‘Abdu’r-raḥīm Fermāyed⁶

[Hece Ölçüsü, 8+8 : 16]

1. Bu maḥlūkı yaratmışam ben bunlaruğ Ḥalığıyam
Rızıklarını ben virürem ben bunlaruğ Rezzākıyam
2. Qur’ān benüm ḥükmümdedir göndermişem emrümdedir
Bunlar benüm ḳulumdurur ben bunlaruğ Mevlāsıyam
3. Rızıklarına oldum kefil sözümi anlasun ‘ākıl
Qur’ān’da açmışam bir bir ben bunlaruğ kefiliyem [15a]
4. Qur’ān’a inanmaḳ gerek emrini gözetmek gerek
İnkārı terk itmek gerek ben münkirler Cebbāriyam
5. İnsān benüm ḥayvān benüm ‘ākıl benüm ğāfil benüm
Bunları beslemek benüm ben bunlaruğ Rabbisiyam
6. Ger ‘ālim ger cāhildurur ger fāsıḳ ger kāfirdurur
Her biri ḳullarımdurur ben bunlaruğ nāzırıyam
7. Ezelden ben her birinüğ taḳdīr itmişem rızḳını
Gözedürem ol ‘ahdümi [ben] gerçekler gerçegiye⁷
8. Ḳayırmason hiç bir ḳulum kimseye itmezem ḳulüm
‘Āmmdur anlara ni’metüm ben cömerdler cömerdiyem
9. Envā’ dürlü şüretleri gör ne yaratdum ben Ğanī
Dāyima aḳsunlar beni ben bunlaruğ Ḳādiriyem

⁶ Konya nüshasındaki mecmuada bu manzume dörtlük şeklinde yer almaktadır.
(Demir, 2022: 140-145)

⁷ Mısradaki eksik hece vardır.

10. İnansunlar birlüğüme tayansunlar yarluğuma [15b]
Kendülerden kendülere ben bunlaruñ yakınıyam
11. Gözetsünler ululuğum cümlesinden 'äliligim
Her yerde vardur varluğum ben bunlaruñ hâzırıyam
12. Ğafil olmasun her biri benüm her birinüñ varı
Benümle olurlar diri ben cânlarinuñ cânıyam
13. Kanda ola benüm gibi kim vire başa cevâbı
Cümle günâhı şavâbı bilürem ben 'älimiyem
14. Gelmek gitmek yokdur başa inmek çıkmak⁸ yokdur başa
'Âkıf fikir irmez başa ben 'ummânlar 'ummâniyam
15. 'Âciz degülem bir işde dükelisi kudretümde
Cemî'sini bir sâ'atde işlerüm ben kavîsiyem
16. Kimse ile işim yokdur kethüdam vezîrüm yokdur
Ne kim emr itsem ol hağdur ben bunlaruñ Tañrısıyam [16a]
17. Tağdîrimi kimse bozmaz kudretüme kimse irmez
Mülkimi hiç kimse almaz ben mülkimüñ mälikiyam
18. Bizden ğayrı küllî fânî benem viren alan cânı
Zevâl görmezem ben Ğanî ben bunlaruñ Bâķisiyam
19. Evvel benüm âhir benem zâhir benem bâtın benem
Dü-cihânda hemân benem ben bunlaruñ sulţāniyam
20. Sevdüm yaratdum âdemi ki ideler tevĥîdimi
Tālib ideler zātımı ben bunlaruñ maţlūbiyam
21. Bunlar başa hizmet kıla dîdāruma 'aşık ola
Vişālime cânın vire ben bunlaruñ ma'sūķiyam
22. Kır'an'ı gönderdüm 'ayān her müşküli kıldum beyān
Gelsün beni gerçek seven ben bunlaruñ müştāķiyam

⁸ Metinde: çıkmak

23. *Qur'an'da demişem bunu 'arz itmişem didarumu* [16b]
Gelsün gören cemâlimi ben maḥbûblar maḥbûbıyam
24. 'Abdu'r-raḥîm-i Tirsî'yem bir za'ifem eksükliyem
Mevlâm odur ben bir kûlam ben Mevlâmuḡ muḥtâcıyam
25. Dost gönjüle kılar nazar ilhâm ider gönjle hezâr
Andan bu dil virir ḡaber kudret anuḡdur ben kimem [17a]

4.

[Şeyḡ 'Abdu'r-raḥîm Fermâyed]⁹

[Hece Ölçüsü, 8+8 : 16]¹⁰

1. Kâdir benem ḡalîk benem maḡlûk kulumdur her biri
Rızklarını ben virürem muḥtâclarumdur her biri
2. Muḥtâcdurur baḡa kamu ulu kiçi ḡâş u 'âmu
Yaratmışam uçmak ḡamu anlara bilsün her biri
3. *Qur'an'ı* ben göndermişem içinde beyân kılmışam¹¹ [18b]
Uçmak ḡamu vasf itmişem *Qur'an'da* görsün her biri¹²
4. *Qur'an* kelâmumdur benüm içindedür emrüm nehyim
Emrümi ḡutsunlar benüm nehyimden kaçsun her biri
5. Uçmak muḡ'ler yeridür envâ'-ı ni'am ḡoldur
ḡurîler aydan arıdur mü'minler görür her biri
6. Mü'minlerüḡ 'ömri beḡa anlara ḡiç irmez fenâ
Ebed süre zevk u şafâ uçmak içinde her biri

⁹ Başlıkta sehven "Şeyḡ Eşref-zâde" şeklinde yazılmıştır. / Divan nüshalarında bulunmayan bu musammat kaside, Konya nüshasında beş beyit eksik hâldedir (Demir, 2022: 145-149).

¹⁰ Bazı beyitler "müstefilün müstefilün müstefilün müstefilün" kalıbına da uymaktadır.

¹¹ İkinci mısra sehven yazılmamıştır.

¹² Bu mısra Konya nüshasından tamamlanmıştır. (Demir, 2022: 145)

7. 'Āşilerüñ yeri tamu 'azâbda olalar kamu
Zaqqum yiye anlar kamu semûm içeler her biri
8. Günâhı miqdârı bular nâr-ı cahîmde yanalar
Kömür gibi göyüneler andan çıkalar her biri
9. Mü'minlere Raḥîm benem Kerîm benem cömerd benem¹³
'Āşilere Ḳahhâr benem unutmazlar her biri
10. Her kim ola 'âşî baña cezâsını virem aña [19a]
Maḥşer halkı bakup aña ḥayrân¹⁴ qalalar her biri
11. Emîn olmasunlar¹⁵ benden 'ibret alsunlar işimden
Ḳorqa tursunlar ḥışmımdan Cebbârlığımdan her biri
12. Emrümü tutsunlar benüm ḥizmetüm itsünler benüm
Rızâmı bulsunlar benüm cehd eylesünler her biri
13. Ḳur'ân benüm ḥükmümdurur içindeki emrümdurur
Key maḥz-ı raḥmetimdurur Ḳur'ân'ı görsün her biri
14. Emrüm benüm budur kıla beş vaqt namâzını kıla
İstiğfâr tevbeye gele qaça günâhdan her biri
15. Miskînleri gözedeler karıncığın toyuralar
Ekincüğün tonadalar hoşca tutalar her biri
16. Yetimleri hoş tutalar gönüllerini yapalar
Eksüklerin bitüreler başın şığaya her biri¹⁶ [19b]
17. Her birine 'izzet kıla ḥâcetlerini bitüre
Gönüller ele getüre gönül yapalar her biri¹⁷

¹³ Konya nüshasında: Raḥîm benem Kerîm benem Cevâd benem 'Alîm benem

¹⁴ Metinde: ḥayrân

¹⁵ Anlam gereği "olsunlar" şeklinde olması gerekir.

¹⁶ Bu beyit Konya nüshasında yoktur.

¹⁷ Bu beyit Konya nüshasında yoktur.

18. Benüm'çün işleye işi temiz ola her bir işi
Emin ola yarın başı çekmeye teşviş her biri¹⁸
19. Olmaya içinde gaza 'ameli başa ola 'arz
Ben aña idem çok 'ivaż hoşnuz ola[lar] her biri¹⁹
20. 'Amelleri bozar riyā lāyık işi yok Tağrı'ya
Müşrikdurur ehl-i riyā tamuda yana her biri²⁰
21. Harāma el şunmayalar nefslerine uymayalar
Kimesni incitmeyeler zulm itmeyeler her biri²¹
22. Kendüzlerin görmeyeler 'unf ile söylemeyeler
Hātır gönül yıkmayalar key şakınalar her biri²²
23. Harām loğma yimeyeler yalan söz söylemeyeler [20a]
Harām iş işlemeyeler perhiz ideler her biri
24. Her kim ki incidse kulum düşmenüm olur ol benüm
Ummasun ol hiç rahmetüm ahretde²³ anuñ her biri
25. İstemem hergiz anı eyitmeye tevhidimi²⁴
Kim birlemeye zatımı tamuda kala her biri
26. Görmeyiser müşrik beni imānla gelmeye cānı
Tamuya bırağam anı çıkmaya ebed her biri
27. Tamu dibinde yanalar bir lahza dinlenmeyeler
Rāhat yüzün görmeyeler miñnetde kala her biri

¹⁸ Bu beyit Konya nüshasında yoktur./ Müstensih hatası olarak mısralar yer değiştirilerek yazılmıştır.

¹⁹ Mısrada eksik hece vardır.

²⁰ Bu beyit Konya nüshasında yoktur.

²¹ Bu beyit Konya nüshasında yoktur.

²² Bu beyit Konya nüshasında yoktur.

²³ Vezin gereği çıkan fazla hece bu şekilde giderilmiştir. / Konya nüshası: Ahret evinde

²⁴ Mısrada eksik hece vardır.

28. Her kim diye tevḥîdimi 'arz idem aḡa zâtımı
Gösterem aḡa zâtımı ḡayrân ḡalalar her biri
29. Tevḥîde her kim cân vire benüm vişâlümi bula
Dîzârumı şeksiz göre maḡşûda ire her biri [20b]
30. Kim ki beni bunda bula benümle âşinâ ola
Yüz aḡıyla anda baḡa şâz ola ebed her biri
31. Kim ki cânın baḡa virür beni bulur beni alur
Ölmez ebed şöyle ḡalur ḡayât içinde her biri
32. 'Abdu'r-raḡîm-i Tirsî sen dost yolına ḡo cânı sen²⁵
'Âşîḡları bir gözle sen cân virmiş bulmuş her biri
33. Dostdur bizi bizden alan dostdur bize ḡaber viren
Bu sözlere inkâr iden muḡlak kâfirdür her biri [21a]

5.
Şeyḡ 'Abdu'r-raḡîm Fermâyed

[Hece Ölçüsü, 8+8 : 16]²⁶

1. Ḥaḡ'dan buyruk geldi bize ḡudretten söyledüm bugün
Dut ḡulaḡuḡ benden yaḡa Ḥaḡ sözi söyledüm bugün
2. Çün Ḥaḡ emri geldi bize söylemek farz oldu size
Münkirleri ḡahr iderem mü'mine ḡuvvetüm bugün
3. Ḥaḡ taşarruf virdi baḡa ḡalkı görem önden şoḡa
Gerçekleri dosta sürem münkirleri ḡoyam bugün
4. Dost sözüni söyleyelüm dosta da'vet eyleyelüm
Ḥâfilede bulunalım ayruḡ olmayalum bugün

²⁵ Mısradaki son kelime Konya nüshasından tamamlanmıştır.

²⁶ Bazı beyitler "müstefilün müstefilün müstefilün müstefilün" kalıbına da uymaktadır.

5. Dost benüm iledür bile ayru kıala ayruķ ile
İy yārenler gelün şala dosta kıulağızum bugün [23b]
6. Hāķ hidāyet virdi ol dem ‘ālem(-i) tıfla düşdüm ol dem
Bir vāķı’am oldı ol dem Eşrefoğlı’n buldum bugün
7. Ol Çalab hidāyet virmiş zāhir yüzde faķır olmış
Bātındaki kıuvvet bulmuş Eřrefođlı Rūmī bugün
8. Dünyāyı şöhret[i] kıomuş māsivānuđ terkin urmuş²⁷
Ol dosta toğru yol bulmuş dosta ulaşmağa bugün
9. ‘Abdu’l-kādir’ün himmeti Muħammed’ün mu‘cizātı
Hāķ Çalab’uđ hidāyeti bize yoldaş oldı bugün
10. Bulınca ol gerçek eri göründi ol dostuğ yolu
İy kıardaşlar gelün beri ol yola gidelüm bugün
11. Gelün toğrı yola düşüğ el alışığ ‘ahd idişığ
‘Abdu’l-kādir’e buluşuğ iy mü’minler gelün bugün
12. ‘Ömür senünle yār iken ölmezden öđ diri iken [24a]
Furřatunuđ elde iken maķřūda ulařuđ bugün
13. Bu ‘Abdu’r-raħīm-i Tirsī kendüden degül da‘veti
Bugün işide Hāķ sözin gerçek oldur gelsün bugün [24b]

6.
Şeyh ‘Abdu’r-raħīm Fermāyed²⁸

[Hece Ölçüsü, 8+8 : 16]

1. Zihī Settār zihī Settār kendüyi hoş setr eylemiş
Ansuzın yir yokdur illā ‘aceb gözlerden gizlenmiş

²⁷ Eksik heceden ötürü vezin aksamaktadır.

²⁸ Bu manzumenin ilk altı beyti neşredilmiş divanda mevcut olup eksik hāldedir. (Aydoğmuş Yüce, 2010: 145-146)

2. Cemâl-i şem'î katında görünmez ne ki var eşyâ
Kendüzinüñ zuhûrında kendüye pinhân eylemiş [25a]
3. Cân viren girçek erlere dîdârına irenlere²⁹
Bu sırrı açmağuz diyü şabrı işâret eylemiş
4. Kendüzinden geçenleri ol perdeyi açanları
Ol şınurı geçenleri şer'ile tehdîd eylemiş
5. Şerî'at erlerin komuş ellerine hüccet virmiş
Ki ol gördüm diyenlere siyâsetin idin dimiş
6. Nice şabr eylesün 'âşık anuñ dîzârına karşı
Cânı mest gözleri maħmûr gördüğün ikrâr eylemiş
7. Anuñ baħr-i vahdetinde³⁰ kendüzini yav[ı] kılmış
Ene'l-Ĥağ dimiş çağırılmış baş açmış feryâd eylemiş
8. Ĥalkı başına üşirmiş elin ayağın kesdürmiş [25b]
Tenine taşlar urdılmış Ĥalka melâmet eylemiş
9. Görün ol ma'sûkuñ [işin] aldurdı 'âşıkı başın³¹
İnnî Ene'l-Ĥağ dârına çekdürmiş berdâr eylemiş
10. İy 'Abdu'r-raħîm-i Tirsî gizle zinhâr açma râzı
Ol ma'sûk istemez anı şerî'atde suç eylemiş [26a]

7.
[Şeyh 'Abdu'r-raħîm Fermâyed]

[Fâilâtün fâilâtün fâilün]

1. Görmege dost yüzünü key göz gerek
Bağmağa dost yüzine göz öz gerek

²⁹ Müstensih hatasından ötürü sehven iki defa yazılmış ve üzeri kesik çizgilerle kaldırıldığı belirtilmiştir.

³⁰ Metinde sehven "vahdet-i baħrinde" şeklinde imla edilmiştir.

³¹ Eksik kelimededen ötürü vezin aksamaktadır.

2. Dü-cihân aldınkıcından geçübün
Dostdan³² yaña kaçça ol tiz tiz gerek
3. Mâl [ü] milkten oğul [u] kızdın geçüp
Dost yoluna harc ola varı gerek
4. Kendi başı terkini ol uruben
Dost için cânı dağı kurbân gerek
5. Dost varında kendüyi yavı kıla [27b]
Kendüyi dosta vire düpdüz gerek
6. İçübün 'aşkıñ şarâbın dem-be-dem
Cânı esrik gözleri maħmûr gerek
7. Aradan perdeleri çäk eyleyüp
Dost yüzi görmege cân gözi gerek
8. İy 'Abdu'r-raħîm³³-i Tirsî sen aña
Bu yolu göstermege bir er gerek [28a]

8.³⁴

[Şeyh 'Abdu'r-raħîm Fermâyed]

[Fâilâtün fâilâtün fâilâtün fâilün]

1. Eyâ ğâfil kim ne 'aceb ğafletün vardur senün
Ġafletünji sürmege hîç talebün yok mı senün
2. Gözlerünji ğaflet almış çünkü kılmış esir
Hağ'dan yaña anuñ için bir yoluñ düşmez senün
3. Meger dünyâyı sevüp sen başuñ olmuş şerm-sâr
Anuñ için Hağ sevisinden naşibün yok senün

³² Bu kelimedede vezin aksamaktadır.

³³ Bu kelimedede vezin aksamaktadır.

³⁴ Bu manzumede pek çok mısradede vezin aksamaktadır. Vezni düzeltmek için kelimelerin imlâna müdahale edilmemiştir.

4. Sözümi dinle işit key anlağıl 'âkıl isen
Sağa virmez fâ'ide³⁵ bil sonra vâh âhün senün
5. Nice dünyâ cem' idersin pâdişâhuñ unutduñ
Bâķiyi fânîye virdün meger 'aklıñ yok senün
6. Dünyâyı ma'būd idündün bâķi ma'būduñ kanı
Böyle yüz Haķ'dan³⁶ çevürdün kıanda varasuñ senün
7. *Küllü maķşūdin ma'būdin küllü ma'būdin ilâh*³⁷ [29a]
Çün hadîs böyle buyurdu kanı ikrârüñ senün
8. Bâğ [u] bağçe³⁸ mâl ü akçe toptolu göñlüñ evi
Haķ Çalab emri hılâfı dâ'ima işün senün
9. Dünyâ ile fahr idersin ne 'aceb gögsün gerüb
Süñügün toprak olısar bir adım yirde senün
10. Kibiründen fâriğ ol kim şıfat-ı şeytândurur
Redd-i hâzret itdi âhir anı ol kibrün senün
11. Kibr günâh³⁹ olduğı için sonra ma'füvv olmadı
Kibri sen senden gider imânuña ziyân⁴⁰ senün
12. On sekiz biñ 'âleme hüküm ideni bilmez misin
Şuçıñı kıahr idiser hep cümle emlâkuñ senün
13. Zâhiriñi hoş bezersin göñlüñ eyledün harâb
Anda göñlüñ bozulısar yüzün 'aceb tek senün [29b]

³⁵ Metinde: "fâ'ide virmez"

³⁶ Metinde: "Haķ'dan böyle yüz"

³⁷ Hadis. "Bir kişinin maksudı ne ise tanrısı odur; bir kişinin tanrısı kim ise maksudı odur." (Sürgit, 2020: 284)

³⁸ Metinde: bağçe

³⁹ Metinde: "Günâh kibr"

⁴⁰ Metinde: ziyân

14. Ayu meymün dilkü çağal hınzır⁴¹ şüret olmasun
Key şaķın rüsvā olursın dönmesün yüzün senün
15. Haķ Te'ālā zemm ider ol şüreti itme kabül⁴²
Bunların hiç birisinden yokdur i' rāzın senün
16. Yarın anda cümle maħlūkāt içinde ĥor olup
Zebāniler boynuņa kim daķmasun zencir senün
17. Peygamber baķmaya yüzüne 'aybuņ ola fāş⁴³
Haķ seni redd eyleye düşvār ola ĥālün senün
18. Vuralar maķra'a çağırtmayalar ĥıřm idüp
Tamunun çağk esfelini yurduņ ideler senün
19. Bu dünyāya mağrūr olma varacaķ yerünj aņ⁴⁴
Aç toyur yalın tonat kim anda ĥāzıruņ senün
20. Terk ideni terk idegör daķı sen terk olmadan [30a]
Fānīyi bāķīye değşür var ise 'aķluņ senün
21. Key şaķın şöhrete virme mālunu aķçeņi sen
Şoņucı⁴⁵ 'abeş olur hep itdügün ĥayruņ senün
22. Şöhret didügüm bir otdur yaluņı ger yetişe
Yaķar hep başdan başa cümle 'amelinji senün⁴⁶
23. Gele dost sevdāsına düş ĥayrı sevdāyı koğıl
Andan artuğından arın ĥālī sulţānuņ senün
24. Nedür maķşüd bu dünyāya gelmeğinden bil aķı
Haķ sevmek bulup bilmek emel [ü] maķşüduņ senün⁴⁷

⁴¹ Bu kelimedede vezin aksamaktadır.

⁴² Metinde: ķul

⁴³ Mısrada eksik heceden ötürü vezin aksamaktadır.

⁴⁴ Mısrada vezin aksamaktadır.

⁴⁵ Metinde: Şoņucunu

⁴⁶ Beyitte vezin aksamaktadır.

⁴⁷ Beyitte vezin aksamaktadır.

25. Dut sözün Allâh'ıñ uy hükmine Kır'an'ıñ bugün
Rağmet ide *rağmeten lil'âlemîn*⁴⁸ Rağmân('ıñ) senüñ⁴⁹
26. Rağmet ola çünki andan ırmeye saña zevâl
Köşklerüñ uçağda hâzır hürî gılmānuñ senüñ [30b]
27. İki cihān fağrı Hağ dostı nebiler serveri
Ümmeti⁵⁰ didüğü günde şefi'üñ ola senüñ
28. Gel beri tevbeye gel tevben olur iken kabül
Furşatıñ yile virme ha bugün furşat senüñ
29. Bugünü yarına koma yārini hem yarına
İşbu yurtdan sen göçicek tevbe sermāyeñ senüñ
30. 'Ağluñ başıña dir bir varacağıñ şāhu gör
Münezzehdür⁵¹ kāmudan ol ulu sulţānuñ senüñ
31. Göñlüñi var temiz eyle koma andan ğayrı yār
Key hā'ıldür gözlerüñe anda bir noğtañ senüñ
32. Var yūri mürşide iriş el tut ayağına düş
Gözlerüñ açasun yoluñ şeyhüñ olsun ol senüñ
33. Key düriş cehd eyle gider gözlerüñden ğafleti [31a]
Dilüñ zākır göñlüñ 'āşık cānuñ mest olsun senüñ⁵²
34. İy 'Abdu'r-rağîm⁵³-i Tirsî māsivādan yüz çevir
Bu naşîhatleri sen tut sözlerüñ hağdur senüñ

⁴⁸ "Biz seni âlemlere ancak rahmet olarak gönderdik." (Enbiya/ 107)

⁴⁹ Son tefiledeki fazla heceden ötürü vezin aksamaktadır.

⁵⁰ Hadis-i şerif. "Her peygamberin ümmeti için yaptığı bir dua vardır. Ben ise duamı kıyamet gününde ümmetime şefaati için sakladım." (Müslim, İmān, 341)

⁵¹ Bu kelimedede vezin aksamaktadır.

⁵² Mısradede vezin aksamaktadır.

⁵³ Bu kelimedede vezin aksamaktadır.

35. Tüt naşihatüm saña besdür eger anlar iserñ
Yarın anda şāz olasın yüzün ağ ola senün
36. Haq sözün dinle inan tütğil eger gerçek iserñ
Vāh eger inkār iderseñ anda zevāliñ senün [31b]

9.

[‘Abdu’r-raḥīm]⁵⁴ Tirsī

[Hece Ölçüsü, 8+8+: 16]

1. Eger ol Settāru’l-‘uyüb gizli ‘aybım açā idi
Bu ‘ālem ḥalkı cümlesi bizden şöyle kaçā idi
2. Nice kaçmayalar bizden ol çirkin ḥūlar bizde var [32a]
Bir kişi yerin görseydi kendüzinden geçe idi
3. Nice bilem ‘aceb anı görünmez gözüme gizlü
Vāy bir mürşid ola idi gönlüm gözüm açā idi
4. Varsam teslīm olsam aña ol tīmār eylese baña
Ol gerçek ‘ömrin ḥāşılın biter yire saçā idi
5. Himmet kılıcını alsam nefsim çerisini kırsam
Ol yaramaz şıfatlarım hep kırıla geçe idi
6. Şeyḥün göñline gireydim şafā himmetin alaydım
Cānum kuşı pervāz idüp dostdan yaña uça idi
7. Cānum ‘üryān uça idi hicābları geçe idi
Bir nefes virüp alınca ‘arşdan öte geçe idi
8. Andan maqşūda ireydüm dostuñ yüzün göre idüm
‘Aşq şarābın ol dem anda dost elinden içe idi [32b]
9. Bu ‘Abdu’r-raḥīm-i Tirsī Eşrefoğlı’nuñ bendesi
Eger ol şāh destūr virse gizlü rāzın açā idi

⁵⁴ Metinde sehven “İbrahīm” şeklinde yazılmıştır.

10. İşbu aradan geçmege şeyh-i kâmil olmayaydı
Ene'l-ĦaĦ sırrını açup çağırup baş aç a idi [33a]

10.

[Şeyh 'Abdu'r-raĦîm Fermâyed]

[Hece Ölçüsü, 8+8+: 16]

1. 'Acebdür ba'zı kişiler ħuldur ħulluĖunu bilmez
Aşaa ħuħaru ħaħar bir Ėün ħulluĖuna gelmez
2. Ħayvân gibi bu dünyâda bulduğunu otlar yürür
Hergiz ħelâli ħarâmı birbirinden fark eylemez
3. Dünyâyı cem' ider toymaz bâĦıl yere varur ħurmaz [36a]
AllâĦ yoluna olıcaħ bir iki pulına kıymaz
4. Kendüni bilelden berü kendi ħolayınca yürür
'Ömr sürmiş yaşın yaşamış daĦı toğrı yola gelmez
5. Ħocalmış şaħal(ı) ağarmış âĦiret yarağın ħalmış⁵⁵
İşde 'ömri âĦir olmuş daĦı fesâd işden dönmez
6. Ħûların terk itmez ise bir mürşide yitmez ise
Dönüp tevbe itmez ise bil ki îmân ile gitmez
7. Tîz ħut imdi iy bî-ħâre derdüğe eyle bir ħâre
Tevbeye gel dut bu işden tevbe sarħa ziyân itmez
8. Bu 'Abdu'r-raĦîm-i Tirsî ol ħalab'uş eksüklisi
Her kişiyeye ħayır şanır kimseye ħiħ yavuz şanmaz [36b]

⁵⁵ Mısrada fazla heceden ötürü vezin aksamaktadır.

11.

Şeyh ['Abdu'r-rahīm]⁵⁶ Fermāyed

[Hece Ölçüsü, 8+8: 16]

1. Şol bize ta'n iden faķi görüñ okuduğın tuymaz
Okuduğın tutmadığı şanki aña ol suç yitmez
2. Başını büyütmiş söyler ellere naşihat eyler
Şol itdügi naşihatün biñde birin kendi tuymaz
3. İmdi iy bī-çāre faķi okuduğun dut sev Haķķ'ı
Var nefsiñ öger er iseñ sālūsluķdan⁵⁷ nesne bitmez
4. Semürmiş nefis körelmiş göñlüni kibr ü kīn almış
Dervişleri göricegiz gücenür anları sevmez
5. Bi'llāh saña ne oldı faķi yir [ü] göge şıgımaz[sın]⁵⁸
Bizden ziyān mı var saña göricek tarluğın gitmez
6. Sen okuduğun biz tutduķ anuñla maķşüda yitdük [37b]
Sen henüz kendün görürsin göñülünün tarı gitmez
7. Dünyā begi ķapısından bulduñ ise sen 'izzeti
Biz Haķ ķapısından bulduķ⁵⁹ 'izzet ebed⁶⁰ bizden gitmez
8. Tevekkül ider oturur işin anuñla bitürür
Dā'im bābu'llāhda durur derviş ol ķapudan gitmez
9. Sen tevekküli terk itdün Allāh ķapısından gıtdün
Dünyā begi ķapısından henüz ihtiyācuñ gitmez

⁵⁶ Sehven "Eşref-zāde" yazılmıştır.

⁵⁷ Metinde: şālūsluķdan

⁵⁸ Mısrada eksik heceden ötürü vezin aksamaktadır.

⁵⁹ Metinde: bulduk

⁶⁰ Metinde: ebedlığı

10. *Fe-tevekkeliü*⁶¹ âyeti yoksa sağa gelmedi mi
Şoŋra inkâruŋ var ola anuŋ için işüŋ bitmez
11. Cānum sever ol 'ālemi 'ilmi ile 'amel ider
Tevekkül ider oturur Allāh buyruŋundan çıkmaz
12. 'Abdu'r-raḥîm-i Tirsî'nüŋ sözünden ğaraž anlamaŋ
Sözün Allāh için söyler nefis murādı'çün söylemez [38a]

12.

Şeyh 'Abdu'r-raḥîm Fermāyed [39a]

[Hece Ölçüsü, 8+8: 16]

1. Eger sevseŋ sen ol dostı bu dünyāyı sevmez idüŋ
Bu dünyāya göŋül virüp dün [ü]⁶² gün çalışmaz idüŋ
2. Dünyāya açılıp gözüŋ dünyā olmaz idi sözüŋ
Ḥazretten çevirüp yüzüŋ bu dünyāya dönmez idüŋ
3. Qarartmazduŋ göŋlüŋ yüzün köretmezduŋ göŋlüŋ gözin
Unutmazduŋ Allāh sözün bu ğaflete talmaz idüŋ
4. Geçerdüŋ dünyā işinden bızār idüŋ teşvîşinden
Qorqardüŋ Allāh ḥışmından dünyāyı berk tıtmaz idüŋ
5. Yumar idüŋ zāhir gözin açar idüŋ göŋül gözin
Gözler idüŋ Allāh yüzün kūr olup yürimez idüŋ
6. Muṭı' olsaŋ sen Allāh'a bel bağlarduŋ 'ibādete
Meşĝül olurduŋ şalāta bir vaḳti fevt itmez idüŋ
7. İnansaŋ Allāh sözine yürürdüŋ aḥret yolına [39b]
Virürdüŋ Allāh yolına bu dünyāya bitmez idüŋ
8. Her dem gözlerdüŋ yolunu unutmaz idüŋ ölmeĝi
Ḥarāb itmezduŋ dînüŋi fitne tezvîr düzmez idüŋ

⁶¹ "Allah'a tevekkül et." (Al-i İmran/ 159)

⁶² Metinde: düni

9. Çekerdüñ âhret teşvîşin akıdurduñ gözi yaşın
Bilürdüñ âhiret işin dünyâ işin bilmez idün
10. İy 'Abdu'r-raḥîm-i Tirsî sen de gerçek sevsen dostı
Hergiz unutmazduñ dostı mâsivâsin açmaz idün [40a]

13.

Şeyḥ 'Abdu'r-raḥîm Fermâyed

[Hece Ölçüsü, 8+8: 16]

1. İy yârenler dünyâ bizi mekr ider aldar ola mı
Yüzümüze güler iken yirlere urur ola mı
2. Şöyle dizinür bezenür on beşde maḥbûb görünür
Nefs görür sever özenür yeler yorulmaz ola mı [42a]
3. Niceler dünyâyı sevmiş gönli ṭolmuş altun gümüş
Dünyâ mekrine tutulmuş Ḥaḳḳ'ı unutmuş ola mı
4. Ḥayf itmiş anlar kendüye 'ömürleri gitmiş yile
Sermâye yok elde bile ḳurı boş gider ola mı
5. Uş 'ömür irmiş âhire ṭaleb ider daḫı dere
Ne mümkün Ḥaḳḳ için vire ölümün açmaz ola mı
6. Bugün ḥaste olmuş yatur ḥoca gelmiş Ḳur'ân oḳur
OḒlını ḳızını oḳur vaşiiyyet ider ola mı
7. 'Azrâ'il cānını ṭutmuş gözlerini göge dikmiş
Bugün dünyâyı unutmuş hep dökmiş gider ola mı
8. İy 'Abdu'r-raḥîm-i Tirsî her kimde yok Ḥaḳ ḳorḳusu
Ne denlü dirseñ Ḥaḳ sözi işitmez ṭuymaz ola mı [42b]

14.

Şeyh 'Abdu'r-rahîm⁶³ Fermâyed [43b]

[Hece Ölçüsü, 8+8: 16]

1. N'oldu saña eyâ gâfil bu dünyâ baħrine talduğ
Bu dünyânun teşvîşlerin n' için hep başuğa aldun
2. Uyduğ nefse olduğ ħariş hergiz eylemezsin perhîz
Bu dünyânun ağuların şeker gibi yudar olduğ
3. Gidersin dünyâ işine gelmezsin Allâh zikrine
Düşdüğ bu dünyâ derdine gece gündüz yeler olduğ
4. Bu dünyâ ħod bilürsin bir cîfedür t̄alib kelpdür[ür]⁶⁴
Bu murdâr saña ne lâyıķ n' için ħadrünjî bilmedün
5. Gözetmedün ol aşlunı yere düşürdüğ vaşfunı
Dost idindün ol ħaşmunı dâ'im nefse uyar olduğ
6. Bilürsin ħod ölüm vardur ol ħazrete t̄urmaķ vardur
Başuğa bu ne zevâldür ħelâl ħarâm direr olduğ [44a]
7. Bildügün işlersin bunda ne cevâb viresin anda
Ol varacağun dergâhda yüz ħarasın aņmaz olduğ
8. Ferişteler göre t̄urur ħayrın şerrin yüze t̄urur
Allâh daħı bildürür ne için Ĥaķ'dan ħorķmaz olduğ
9. T̄uymaz olduğ Allâh sözün unuttuğ Allâh'dan yanın
T̄uttuğ nefsunı kibrin kinin kendüzünjî kūr eyledün
10. Dünyâya virdün gönünjî çevirdün Ĥaķ'dan yüzünjî
Virisersin imânunı şeytâna key uyar olduğ

⁶³ Müstensih hatasından ötürü önce "Eşref-zâde" yazılmış üstü çizilerek doğrusu altına yazılmıştır.

⁶⁴ "Dünya bir cifedir, ona talib olanlar da köpeklerdir." şeklinde zayıf bir rivayete telmih vardır.

11. Gör dünyā seni n'eyledi göñlüñi Hāk'dan ayırdı
Göñlüñ tekebbür eyledi faķırleri görmez olduñ
12. İy 'Abdu'r-raħīm-i Tirsī çekegör dünyādan hırsı
Ol dosta eylegil kaşdı dost için bilmege geldüñ [44b]

15.

Şeyh 'Abdu'r-raħīm Fermāyed

[Hece Ölçüsü, 7+7: 14]

1. İy ğāfil açğıl gözünñ komazlar seni bunda
Elbet sürerler (seni) bundan komazlar seni bunda⁶⁵
2. Öñünde vardur bir iş gelür başuñ teşvīş
Saña olur bu bir düş komazlar seni bunda
3. Bunda gelenler gider 'ömrünñ dükenüp gider
'Azrā'il seni güder komazlar seni bunda
4. İgen göñlüñ özetme aşurısın gözetme
Eceliñi unutma komazlar seni bunda
5. Bu milki terk idersin ölüm zehrin içersin
Bir gün aņsız göçersin komazlar seni bunda [46a]
6. Yerünñ yurduñ yıķarsın mālınñ milkiñ dökersin
Şöyle 'üryān ğidersin komazlar seni bunda
7. Ecel derin dögersin gözünñ göge dikersin
Cānuñ teslīm idersin komazlar seni bunda
8. Gör senden öñ geleni yirde yatur her biri
Gör 'ibret al anları komazlar seni bunda
9. Anda sen de varırsın sinde çok çok yatarsın
Ya buña ne mağrürsın komazlar seni bunda

⁶⁵ Mısradā fazla kelimeden ötürü vezin aksamaktadır.

10. Mağrûr olma mâluğa vir der-i Hâk yolına
Yarağ eyle yoluğa kıomazlar seni bunda
11. Toğru yoldan ayrılma 'ameli elden kıoma
Tevbeden ġâfil olma kıomazlar seni bunda
12. 'Abdu'r-raħîm-i Tirsî dünyānuğ yok beķası [46b]
Bilindiye fenāsını kıomazlar seni bunda [47a]

16.

Şeyh 'Abdu'r-raħîm Fermāyed⁶⁶

[Hece Ölçüsü, 8+8: 16]

1. İy yārenler iy kıardaşlar ne 'aceb zamāna kıalduğ
Dünyā tālibi çoğaldı ne 'aceb zamāna kıalduğ
2. Beş vaķt namāzdan geçdiler dünyā cem'ine düşdiler
Key kıatı ħadden aşdılar ne 'aceb zamāna kıalduğ
3. Namāzuğ bir adı kıaldı ba'zı yerde unudıldı
Bî-namāz şöyle çoğaldı ne 'aceb zamāna kıalduğ
4. Kıılan daħı başdan şavar zāhirin bātının bozar
Gönjülü yabānda gezer ne 'aceb zamāna kıalduğ
5. 'İbādet aşl üzre olmaz gönjül dünyādan ayrılmaz
İki olur kıible birken ne 'aceb zamāna kıalduğ
6. Gönjül Tağrı'da dolanmaz 'amel Tağrı'ya yaramaz
'Amel nice oldı bilmez ne 'aceb zamāna kıalduğ [48a]
7. Tağrı birdür kıible birdür Tağrı'ya [giden] yol birdür⁶⁷
Gönjülden Allāh yoludur ne 'aceb zamāna kıalduğ

⁶⁶ Manzumenin 6 beyti bazı farklılıklarla yayımlanmış divanda mevcuttur.
(Aydoğmuş Yüce, 2010: 159)

⁶⁷ Mısrada eksik kelimedenden ötürü vezin aksamaktadır.

8. İşlenen riyâdur şirkdür Hakk'a yarar 'amel yokdur
Gönülde mühmelât çokdur ne 'aceb zamâna kalduk
9. Āhret işlerin kodılar dünyāya harīş oldılar
Dünyāya gönül virdiler ne 'aceb zamâna kalduk
10. Dünyā sever ulu kiçi bay u yoşsul 'ālim hācı
Zāhid 'ābid faķi hācı ne 'aceb zamâna kalduk
11. Taşrı korķusı kalmadı Peyğamber udi kalmadı
Ud edeb erkān kalmadı ne 'aceb zamâna kalduk
12. Dünyā derdine düşdiler ulu āfete düşdiler
Key kıtı başdan aşdılar ne 'aceb zamâna kalduk
13. Ulu kiçi dünyā kıovar bay [u] yoşsul dünyā kıovar [48b]
'Ālim şūfi dünyā kıovar ne 'aceb zamâna kalduk
14. Her kimün ki dünyāası var her kıanda varsa kıadri var
Her yirde i'tibāri var ne 'aceb zamâna kalduk
15. Kimsene yoşsula baķmaz kimesne i'tibār itmez
Yoşsullarun işi bitmez ne 'aceb zamâna kalduk
16. Eyle ki nefse uydılar dünyāya meşğül oldılar
Taşrı'dan yanın kodılar ne 'aceb zamâna kalduk
17. Dīn imān anılamaz oldu mezheb hīç bilmez oldu
Bu hālık kıatı azğun oldu ne 'aceb zamâna [kalduk]
18. 'Ālim okuduğın kıutmaz bay yoşsula inşāf itmez
Beg ra'ıyyet hālin bilmez ne 'aceb zamâna kalduk
19. Zālimler 'ālemi kıutdı dünyāyla her işi bitdi
Faķirler ayaķda bitdi ne 'aceb zamâna kalduk [49a]
20. Dīn imān gözden sindi müfsidler ilerü geldi
'Ālem içi fesād kıoldı ne 'aceb zamâna kalduk

21. Hakk için olan iş kaldı fesād iş ilerü geldi
Meger āhîr zamān geldi ne 'aceb zamāna aldu
22. Gerçekler girü çekildi kezzāblar ortaya geldi
Yalan da'vî cihān oldı ne 'aceb zamāna aldu
23. Yalan(lar) çok söylenür oldu harām da çok yinür oldı⁶⁸
Göjüller arardı öldi ne 'aceb zamāna aldu
24. Gitdi hürmet gitti 'izzet gitti adr kıymete rabet
Çoaldı yüzüz bid'atı ne 'aceb zamāna aldu
25. Bu dervîşlik dile geldi fi'ilden 'amelden aldı
Şeyh-şüret macüb çoaldı ne 'aceb zamāna aldu
26. Aldar hālı uyru bular mürid muhîbb itmek diler [49b]
Dil döker dünyāsın opar ne 'aceb zamāna aldu
27. Dünyā[yı] dil ile sevmez şālūslanır çöpe şaymaz⁶⁹
Yir gök olu māla oymaz ne 'aceb zamāna aldu
28. Dilleri dünyādan bîzār göjülleri dünyā sever
Hāla va'z naşîhat eyler ne 'aceb zamāna aldu
29. Urılaysın dünyā ovar 'āşıklar umāşı şatar
Kezzābdur ulmaşlı eyler ne 'aceb zamāna aldu
30. Döker 'āşıklar dilini uţb bildürür kendüzini
Avlar beglerüj mālını ne 'aceb zamāna aldu
31. Āh u vāh eyler döginür göz yaşın döker silinür
Melekler gibi görinür ne 'aceb zamāna aldu
32. Riyādan şöhretten geçmez kibrüj 'ucbu terkin urmaz
Kendü 'aybını göremez ne 'aceb zamāna aldu [50a]

⁶⁸ Mısrada fazla heceden ötürü vezin aksamaktadır.

⁶⁹ Mısrada eksik heceden ötürü vezin aksamaktadır.

33. Zāhirde ‘ālim kişidür bātında velī kişüdür
řanki Bāyezīd(-i) śānīdür ne ‘aceb zamāna ıalduđ
34. Hālık içinde hālet şatar ma‘rifet dil ile doker
Hālvet yirde hālıdan beter ne ‘aceb zamāna ıalduğ
35. Çün bular bu hāilde oldu bu hālııuđ da fi‘li dōndi
Berekāt ıalmanı gitdi ne ‘aceb zamāna ıalduğ
36. Bu hālık çün buları gōrdi bular da kendiyi şaldı
Dīn īmān gōzetmek ıaldı ne ‘aceb zamāna ıalduğ
37. Herze hezeyān sōzleri fitne vū tezvīr iřleri
Mesāvī ğıybet hūları ne ‘aceb zamāna ıalduđ
38. Gūnāhdan tevbe ider yođ tevbe idende řutar yođ
Allāh hışmından ıorđar yoğ ne ‘aceb zamāna ıalduğ
39. şadağa virür dağı yoğ şadağaya mağal de yoğ [50b]
Allāh buyruğın şutar yoğ ne ‘aceb zamāna ıalduğ
40. Nefse řeytāna uydılar şur‘ān didüğin ıodılar
Key ıatı azđun oldu[lar] ne ‘aceb zamāna ıalduğ
41. Dūrlü dūrlü iř dūrüdi ‘āleme fetvā yürüdi
Hīle-i şer‘ī ıoğaldı ne ‘aceb zamāna ıalduğ
42. Bātılı şer‘e ıoydılar hāııı bu yağa ördiler
Bunu ‘ālimler itdiler ne ‘aceb zamāna ıalduğ
43. Bular nefslerine uydı göñülleri dūnyā sevdi
Ümmīleri bular bozdı ne ‘aceb zamāna ıalduğ
44. ‘Abdu‘r-rađīm-i Tirsī sen bu zamānda ‘uzlet it sen
Dut dilünđi şap sōyle sen çünkü bu zamāna ıalduğ
45. Gerçekler yolunu ıoma Hāı‘dan ğayra boynuuğ egme
Gōñlünđi Hāı‘dan ayırma çünkü bu zamāna ıalduğ [51a]

46. Şimdi dağı gerçekler var ne yüzi aķ sultānlar var
Ne haķķı gözler cānlar var şükür bu zamāna ķalduķ
47. Kezzāblaradur sözüümüz gerçeğe yok sözüümüz
Anlarla geĉsün 'ömrümüz şükür bu zamāna ķalduķ [51b]

17.

Şeyh 'Abdu'r-raĥîm Fermāyed

[Fāilātün fāilātün fāilātün fāilün]

1. Gel nazār ķıl gör bu ĥalkı şüretā insān gibi
Şifatını gözedegör şürete uymaz gibi
2. Haķ Te'ālā kim yaratdı ins ü cinn melek perî [59a]
Cümlesinden yigregi hem bunlaruñ ādem gibi
3. Ādemīnūñ kimileri kelb ü ĥınzīrdan kötü
Lākin yigrekleri vardur meleklerden yeg gibi⁷⁰
4. Kimi Haķ emrini tutmuş şüreti şıfatı bir
Emr-i Haķ'dan kimi kaçmış şıfat-ı ĥayvān gibi
5. Kimine şıfat-ı ĥayvān ġālib olmuş şöyle bil
Söyledegör söyleyişi şol şıgır yalar gibi
6. Kimi de 'ādet idinmiş turmadın ha yir iĉer
Şanki üşmiş ĉok zübāblar ķulaġın şalar gibi
7. Kimi eydür 'ālimem ben söylerem her ķandasam
'Amel itse yigdür aña söylese ulcum gibi
8. Kimi Rezzāķ'ıñ unutmüş rızķını ĥalkdan bilür
Ķande kim dünyālu görse yalnız itler gibi [59b]
9. Kimi 'ilmi taĥşil itmiş lākin i'tikādı yok
Sürinür şol ĥapularda Taŗrı unutmüş gibi

⁷⁰ Mısrada vezin aksamaktadır.

10. Kimisi dünyâyı sevmiş gice gündüz cehd ider
O miskîn mekre tutulmuş sevdüğü yalan gibi⁷¹
11. Kimi nefsinî köreltmîş dört yağa hamle ider
Bulduğın şöyle talar şol bir kuduz dalar gibi
12. Kimi kibre tekye urmuş hoş kemâlüm var diyü
Ol kibirden hâşıl olan sürgin⁷² şeytân gibi
13. Kimi zühd yolına düşmüş gice gündüz cehd ider
N'eylesün n'itsün uzağdur soñucu ara gibi
14. Kimi 'âbiddür ta'âb ile sa'y ider dîniñi
Sa'yi vardur lâkin illâ n'eylesün firâk gibi
15. Kimi 'âşıkdır yolun gör nice yaqîn toğrıdur [60a]
Vaşl-ı dildâr olur aña ol aña turağ gibi
16. Kimi kendüzin unutmuş gözleri kan yaş döker
Uz gider ma'sûkı meger kendüzi 'âşık gibi
17. Kimisi bir 'ârife uymaqlığı 'âr eylenür
Uysa yigdür uymasa Hâk'dan qalür maħrûm gibi
18. 'Ârifüñ her cünbişinde yoğdurur hîç eksügi
Yine 'ârif(ler) bilür anı bu 'avâm bilmez gibi⁷³
19. Söylese ger 'ârifüñ söyledügi hikmet olur
Hikmete iremez 'avâm dinlese talar gibi
20. 'Ârifi vaşf eylesem illâ n'idem söz uzanur
Ne hâcet uzatmaq anı muhtaşar yigrek gibi
21. 'Ârifüñ turduğı yirden her tarafa seyri var
Şöyle bil mağrib ü maşrıķı anuñ bir keff gibi [60b]

⁷¹ Mısrada vezin aksamaktadır.

⁷² Bu kelimedede vezin aksamaktadır.

⁷³ Mısrada fazla heceden ötürü vezin aksamaktadır.

22. Nice gözdür ki aña 'âlemde gizl[ü] nesne yok
Görmez illâ bu göz meger 'aşk ile bakar gibi⁷⁴
23. 'Ârifün bir ciheti Haqq'a olur almağ için
Bir cihet[i] halka olur virmege anuñ gibi
24. Rü'yetu'llâh dañı vardur 'ârife şöyle bilün
'Aceb⁷⁵ degül olsa vardur gözi 'aşk gözi gibi
25. Bunda dostı görmeyenler anda dañı görmeye
Bu söze vardur delili âyet-i Qur'an gibi⁷⁶
26. Kudret-i Haqq'la olsa⁷⁷ 'aceb degül insâna hiç
Söylendi kudret ile Mūsā'ya ağaç gibi⁷⁸
27. 'Ârife keşf olanı [hem] söylemek düşvâr olur⁷⁹
Bu göz⁸⁰ görmez anı bu dilde haber virmez gibi
28. Gel berü gel şıdık ile ikrâra gel inkârı ko [61a]
Tâ sarı da keşf ola işbu 'acâyibler gibi
29. İkrâr ider mü'min olan bu sözler⁸¹ bellü bilün
Münkir inkâr eylediği 'aklı yok ahmağ gibi
30. Misk gibi koçmağ dilersen tut sözün Haqq'un müdâm
Tutmaz isen yürü git yapma habîsler gibi⁸²
31. Ma'rifetu'llâha hâşıl itmedün kalduñ neden
Seni meger mahrûm iden nâmûs [u] 'aruñ gibi

⁷⁴ Bu mısradaki vezin aksamaktadır.

⁷⁵ Bu tefilede vezin aksamaktadır.

⁷⁶ "Kim bu dünyada körlük ettiyse ahirette de kördür, yolunu daha da şaşırmıştır."
(İsrâ Suresi 72. Âyet)

⁷⁷ Bu tefilede vezin aksamaktadır.

⁷⁸ Bu mısradaki vezin aksamaktadır.

⁷⁹ Eksik heceden ötürü bu mısradaki vezin aksamaktadır.

⁸⁰ Bu tefilede vezin aksamaktadır.

⁸¹ Bu tefilede vezin aksamaktadır.

⁸² Eksik heceden ötürü bu mısradaki vezin aksamaktadır.

32. İnsān ol insāna yazdur aduñı insāna var
Şöyle bularsız yürime şalma hayvānlar gibi
33. Şöyle maħcūbsın hicābdan nicesi kırtılasın
İbtidā it tevbeden gel gir bula merdān gibi
34. Nefsünj tezkin idüp çün idesin terk-i hevā
Āhiretde yerüñ ola cennetü'l-me'vā gibi [61b]
35. Cān u baş terk ider iseñ bunda sen ol dost için
Hağ dīzārı saña Hağ'dan olısar ihsān gibi
36. İy 'Abdu'r-raħīm-i⁸³ Tirsī terk-i cān it sen bugün
Bugünün yarına kıoma tiz geğer fırsat gibi [62a]

18.

Şeyh 'Abdu'r-raħīm Fermāyed

[Fāilātün fāilātün fāilün]

1. Nağsı kıoduğ meyl-i nağkāş eyledük
Dostı sevdük terk-i⁸⁴ göz kaş eyledük
2. Kendümüzi ol nigārıñ yolına
'Aşka atduk 'āleme fāş eyledük
3. Dosta 'azm itdük unutduğ cān u baş [64a]
'Aşğ ile çün başumuz hoş eyledük
4. Lā-mekān şahrāsına seyr itmege
Öñümüzce mürşidi baş eyledük
5. 'Aşğ ile ırmağlayın çağlar bugün
Deniz olduğ 'aşğ ile cüş eyledük

⁸³ Bu tefilede vezin aksamaktadır.

⁸⁴ Metinde: terki

6. Külli varluğımızı 'aşk alıcağ
'Aşk gözin dost yüzine tuş eyledük
7. Bu 'Abdu'r-rahîm⁸⁵-i Tirsî'yi bugün
'Aşk şarâbı ile serhoş eyledük [64b]

19.

Şeyh 'Abdu'r-rahîm Fermâyed

[Hece Ölçüsü, 8+8: 16]

1. Bağıdum idi kara yirde yatanlar hisâba gelmez
'Acebledüm kara yiri tırılmaz yudar ırnı toymaz
2. Gördüm gelüp gidenleri dünyâyı terk idenleri
Yir altında süñükleri toprak olmuş kimse bilmez
3. Kimi ulu kimi kiçi kimi 'âlim kimi keçi
Çarışmış yatur mizâcı birbirinden fark eylemez
4. Toprak olmuşlar nazük tenler unutulmuş adu şanlar
Yıgıluban tölmiş sinler düpdüz olmuşdur belürmez
5. Şol köşk ü sarây yapanlar hüküm ile dünyâ dutanlar
Yatur ulu ulu begler bir dâneyle hükmi geçmez
6. İy miskîn âdem oğlanı göñül virme dünyâ fânî
Alur gider bir gün seni ölüm gelür emân bilmez [67a]
7. Sen dağı varursın anda yatarsın çararı sinde
İtdüğüñ bilürsin anda feryâduña kimse irmez
8. Yüri var bir kabirlere nazar kıll şol yatanlara
Haber şor gör bir anlara birisinden cevâb gelmez
9. Yoldaşlarıñ yârenleriñ atañ anañ oğluñ kızuñ
Anda yatan bilişleriñ birisi bilişlik virmez

⁸⁵ Bu tefilede vezin aksamaktadır.

10. Ğafletden aç gözün uyan yitesi ğaflete boyan
Bilürsin kim anda varan bir dahı dünyāya gelmez
11. Elünde fırsatı gözle erenler izini izle
Bu halkı ço Hakk'ı gözle gören Hakk'ı girü kıalmaz
12. Çalış dürüş yidür içür düşmüşler elin al kıaldur
Halk it gönül ele getir bundan özge dirlik olmaz
13. Ber-ĥürdār olur ĥulķ issi ĥulķlu olur 'ākıl issi [67b]
İy 'Abdu'r-raĥīm-i Tirsī gönül yapan maĥrūm kıalmaz [68a]

20.

Şeyĥ 'Abdu'r-raĥīm Fermāyed

[Fāilātün fāilātün fāilün]

1. Bī-vefānuĥ terkin ur var fāriĝ ol
Kılma nażar zinhār andan fāriĝ ol
2. Kıalbinüĥ rengi kıara taşdan kıatı
Söyleme kār eylemez var fāriĝ ol
3. Taĥ'ı bārid kıalbinüĥ hīç meyli yok
Ĥaĥķa saĥa yaramaz var fāriĝ ol
4. Nūr-ı himmet yir gök⁸⁶ tolanur ise
Almaz andan zerrece var fāriĝ ol
5. Ağacı güzel yemişi key acı
Yime kıabil degül anĥla fāriĝ ol [69a]
6. Kıo cehālet içre geçsün urma el
Eşkıme kıutmaz kıodur var fāriĝ ol
7. Yüri gerçek yār gerekse dostı gör
Anı iste māsivādan fāriĝ ol

⁸⁶ Bu tefilede vezin aksamaktadır.

8. Yâr degüldür bî-vefâdan yüz çevir
Hoş vefâlu yâra yâr ol fâriğ ol
9. İy ğarîb 'Abdu'r-raḫîm-i Tirsî var
Öl yitür sen seni bitür fâriğ ol [69b]

21.

Şeyh 'Abdu'r-raḫîm Fermâyed

[Fâilâtün fâilâtün fâilün]

1. Çekme derdsiz⁸⁷ ḳahrını var epsem ol
Görme derdsüz yüzünü var epsem ol [70a]
2. Ḳadri 'izzi bilmeyen cāhili ḳo
Saḡa yoldaş eyleme var epsem ol
3. İnsân olmaz şöyle bilgil taş ağaç
Tutruğı nârdur bular var epsem ol
4. Şanma insândur bî-ma'nî cāhili
Söz bıraḳma ortaya var epsem ol
5. Lâyık olmayan ne bilsün gevheri
Sen bilürsin şaḳla zinhâr epsem ol
6. Açma esrâr ḳapusın şabr eylegil
Bozma mührin müşterî yoḳ epsem ol
7. Ḳanı 'aşık ḳanı şâdık müşterî
Âh bulunmaz vaḳti geçmiş epsem ol
8. Ḳalbi ḫalḳdan ḫubb-ı dünyâ ṭoludur [70b]
Fitne tezvîr fışḳ [ü] fesâd epsem ol
9. İy 'Abdu'r-raḫîm⁸⁸-i Tirsî ḫalḳı gör
Var mıdur 'ilm ile 'amel epsem ol

⁸⁷ Metinde "dertsiz" şeklinde imla edilmiştir.

⁸⁸ Bu tefilede vezin aksamaktadır.

10. Hakkı anmaz hakkı korkmaz oldılar
[...]var epsem ol⁸⁹
11. Vaķit eyyām vardı meger āhire
‘Uzlet eyle dönme zinhār epsem ol [71a]

22.

Şeyh ‘Abdu’r-raħīm Fermāyed

[Mefāilün mefāilün feülün]

1. Hāk’a gel toğrı baķ gel egri baķma
Götürüp ortaya şüphe biraķma
2. Kamu eşyāda Hāk varlığı mevcūd
Aņa baķ āni görme düne baķma
3. Budur bilgil imānuş müntehāsı
Küfri⁹⁰ imān şanuban tapma baķma
4. Seni aldamasun bu naķş-ı ‘ālem
Kara vü ağa dürlü renge baķma
5. Şağı şolı biraķ ķo fevķ-ı tahtı
Biriñ birlüge gel a’ dāda baķma [72a]
6. Hemān bir noķtadur bu cümle ‘ālem
O bir noķtaya baķ keşrete baķma⁹¹
7. Seni sen key yitürmişsin iy ğāfil
Seni iste seni bul ğayra baķma
8. Bu elvāna nażar kıl ‘ibrete tal
Bu sırr-ı hikmete baķ şora baķma

⁸⁹ Müstensih sehven bu mısraı eksik yazmıştır.

⁹⁰ Bu kelimedede vezin aksamaktadır.

⁹¹ “İlim bir noktadır. Onu cahiller çoğalttı” sözüne işaret edilmektedir.

9. Yüri 'Abdu'r-rahîm-i Tirsî yüri
Hakikat Hakık'a bak yanlış a bakma [72b]

23.

Şeyh 'Abdu'r-rahîm Fermâyed

[Mefâilün mefâilün feülün]

1. Eyâ gâfil seni bil sen saña bak
Bu gözi ço hakikat gözi-y-le bak [73b]
2. O dost senünledür götür hicâbuñ
Rızâsın gü t anuñ varluğına bak
3. Bu nukûşa bu elvâna tağılma
Bu cümlesin birikdür birlüğe bak
4. Unut kamuyı terk eyle fürü'ı
Bulardan geç bularuñ aşlına bak
5. Dilersen kim tıyasın sırr-ı Hakık'ı
Kamu eşyâdağı hakikate bak
6. Kâmusında göresin şems-i rüşen
Kâmusında göresin sen saña bak
7. Yirün degül bu arada tırukma
Dürüş cehd eyle yine sen saña bak
8. Göresin sende dîzârını anuñ [74a]
Seni bil anı bil dîzârına bak
9. İy 'Abdu'r-rahîm-i Tirsî dilün tıt
Edeb başma şerî'at haddine bak [74b]

24.

Şeyh 'Abdu'r-raḫīm Fermāyed

[Mefāilün mefāilün feülün]

1. Yiter ğayrı gözetdün Ḥakḫ'ı gözle
Sırrı sır eyle Ḥaḫ sırrını gözle [75a]
2. Şafaḫātında işbu kā'inātuḡ
Hem oḫı anı diḡle anı gözle
3. Yavı varsun bu maḫlūkāt gözinden
Anuḡla baḫ anı gör anı gözle
4. Bu yolda cāna başa işe ḫalma
Biriḡ anuḡ ile birlüġi gözle
5. Andan⁹² ğayrıda daḫı var mı bu ḫalk
O varlıġıyla baḫ ol varı gözle
6. Biraḫ gözden göḡjülden dü cihānı
Vefā ḫıl 'ahdüḡe sultānı gözle
7. Bu 'ālem ṡoṡtolu dildār nidāsı
Neredendir sadā aşlını gözle
8. Ḥāzır⁹³ ṡut dosta dā'im sem'-i sırrı [75b]
Nice oḫur seni ma'sūḫı gözle
9. Bu insān ḫaṡṡını resmini degşür
Bī-ḫaṡ bī-resmi rengi⁹⁴ levni gözle
10. İy 'Abdu'r-raḫīm-i Tirsī dilüḡ ṡut
Başuḡ ġavġāya virme şer'i gözle [76a]

⁹² Bu kelimedede vezin aksamaktadır.

⁹³ Bu kelimedede vezin aksamaktadır.

⁹⁴ Metinde: rengini

25.

Şeyh 'Abdu'r-rahîm Fermâyed

[Fâilâtün fâilâtün fâilün]

1. Derd-i yâr ile yüregüm yaradur
Kimse bilmez bu ne 'aceb yaradur
2. Bu yüregüm pâresinüñ kanları
Dâ'imâ gözlerümün seylânıdır
3. Şu marazım kimse bilmez hâlümü
Bir ahad şormaz ki emrâzuñ nedür
4. Ben çekerüm ben bilürem derdümi
Yine ehl-i derd bilür kim ol nedür [79a]
5. Bu yüregüm derdi uş artdı gider
Bilinmez⁹⁵ kim haddi pâyânı nedür
6. Bu cihânda derdüme bir çâre yok
Meger ancak vaşl-ı dildâr çâredür
7. Bu 'Abdu'r-rahîm⁹⁶-i Tirsî yüregi
Derd-i yârdan şöyle pâre pâredür
8. Bî-çarârdur küh u şahrâlar gezer
Şöyle derd-i yâr ile âvâredür
9. Cân u başdan dost için geçüp yürür
Ol yârün derdi ile merdânedür [79b]

⁹⁵ Bu kelimedede vezin aksamaktadır.

⁹⁶ Bu kelimedede vezin aksamaktadır.

26.

şeyh 'Abdu'r-raħim Fermāyed

[Fāilātün fāilātün fāilün]

1. Her kimüñ kim gönľünü ol yār alur
Bu cihān içi aña zindān olur
2. Terk idüp dünyādan elini çeker
Yiri yurdı yıkılıp ĥarāb olur [80a]
3. Teni ince şüreti levni şaru
Yüregi biryān gözi giryān olur
4. Kimse bilmez ĥālını ağlar yürür
Bī-çāre gönľli řınıķ miskīn olur
5. Kimseye düşmen ya olmaz āşinā
Boynın eger yürür⁹⁷ bir ĥarīb olur
6. Dosta 'āşık gönľlü her dem dostdadur
Kendüden gāh gāh geğer ĥayrān olur
7. İy 'Abdu'r-raħim⁹⁸-i Tirsī 'āşık iseñ
Gözledügi dün [ü] gün⁹⁹ ma'sūķ olur [80b]

27.

şeyh 'Abdu'r-raħim Fermāyed

[Fāilātün fāilātün fāilün]

1. Kim ki ol dost derdine düşdi gider
Bu cihān milkiñden ol geçdi gider
2. Çeker ol bu yolda ol yār cevrüni
Yāre 'aşķ ile gönľül virdi gider [81b]

⁹⁷ Bu kelimedede vezin aksamaktadır.

⁹⁸ Bu kelimedede vezin aksamaktadır.

⁹⁹ Metinde: günü

3. 'Ālem-i envārdaki ol yār ile
Ünsüni şoḥbetini arđı gider
4. Kōdı ol yārüñ yoluna cān u baş
Göz karardı yüz yāre tıtdı gider
5. Añmaz oldı ḥayr u şer uçmaḵ tımu
Māsivānuñ defterin dürdi gider
6. O yāre dikdi gözin leyl ü nehār
Nār-ı 'aşka düşdi dutuşdı gider
7. Bu 'Abdu'r-raḥîm¹⁰⁰-i Tirsî yārına
Küymedi bugün kim ol yāre gider [82a]

28.

Şeyḥ 'Abdu'r-raḥîm Fermāyed [83a]

[Fāilātün fāilātün fāilün]

1. Anuñ ile biz ezelden yār idük
Anuñ için anı taleb eyledük
2. Vardı ezel anuñ ile 'ahdümuz
Bunda geldük 'ahde vefā eyledük
3. Sevegelmüşüz ezelden biz anı
Anuñ için 'aşkın izḥār eyledük
4. Cümle maḥlūkat içinde birliğin
Girü geldük şehādet eyledük
5. Şādıkuz şıdḵ ile geldük 'āleme
Cān gönülden aña ikrār eyledük
6. Tevḥîd işiginde oturduḵ müdām
Tırmaduḵ adını tekrār eyledük

¹⁰⁰ Bu kelimedede vezin aksamaktadır.

7. Nefy idüp cân u gönülden gayrısın [83b]
Zât-ı pâkin dâ'im işbât eyledük
8. Fedâ kılduk cânumuz ol ma'sûka
Gördük anı zâtumuz 'ayn eyledük
9. Şimdi biz anuñuz ol dañı bizüm
Ol bizümle biz anuñla eyledük
10. Yine bu 'Abdu'r-raḥîm-i Tirsî¹⁰¹
Yâre virdük yâr ile yâr eyledük [84a]

29.¹⁰²

Şeyḥ 'Abdu'r-raḥîm Fermâyed [84b]

[Fâilâtün fâilâtün fâilün]

1. Çok şükür ol yâr beni şâz eyledi
Gamı guşşalardan âzâd eyledi
2. Şöyle çekdi gönlümi kendüzine
Benlügümden beni bîzâr eyledi
3. Külli varluğum döküp gitdüm aña
Cism ü cândan beni 'üryân eyledi
4. Şimdi şöyle şanma kim ben bendeyim
Kendü kaldı benlügüm yoğ eyledi
5. Luḫfi irişdi anuñ ben ḫulna
Virdi derdin yine tîmâr eyledi
6. Zerrece ḫomadı gözümden ḫicâb
Cemâlin gösterdi iḫsân eyledi [85a]

¹⁰¹ Eksik heceden ötürü bu mısradaki vezin aksamaktadır.

¹⁰² Bu gazel Konya nüshasındaki mecmuada yer almaktadır. (Demir, 2022: 205-206)

7. İşbu 'Abdu'r-rahîm-i Tirsî'yi yâr
Baħr-i vaħdetinde¹⁰³ hoş ğarķ eyledi [85b]

30.

Şeyh 'Abdu'r-rahîm Fermāyed

[Hece Ölçüsü, 5+5: 10]

1. Bülbüller öter gülin bulıcaķ
'Aşıklar sever dostın bulıcaķ
2. Bozıla yüzler ulaşı özler
Giçe her sözler dostı bulıcaķ
3. Rāst gele işler kırtıla başlar
Gide teşvîşler dostı bulıcaķ
4. Tütula diller tıruğa käller
Hoş ola häller dostı bulıcaķ [86a]
5. Üşeler iller öpile eller
Uyana başlar dostı bulıcaķ
6. Dökile yaşlar açıla başlar
Bite her işler dostı bulıcaķ
7. Dert düş ile geleler yola
Cānum evliyā dostı bulıcaķ
8. Tıķına yollar dökile mällar
Vireler cānlar dostı bulıcaķ
9. 'Abdu'r-rahîm-i Tirsî'nün sözi
Açılır rāzı dostı bulıcaķ [86b]

¹⁰³ Metinde "Vaħdet baħrinde" şeklinde yazılan tamlama vezin ve mana gereği düzeltilmiştir.

31.

Şeyh ‘Abdu’r-raḫīm Fermāyed [87b]

[Mefāilün mefāilün feülün]

1. Yüri göñül sefer [hemān] göründi¹⁰⁴
Yetişdi derd-i dost dermān göründi
2. Yine dostdan saña irdi hidāyet
Kereminden saña iḫsān göründi
3. Bu dünyā menzilinden tiz giçegör
Ḳamu ‘ālem saña seyrān göründi
4. Bu varlığdan seni sen ḳurtarıgör
‘Üryān¹⁰⁵ ol ḫalmađa ‘ummān göründi
5. Bu yolda senlügi benlügi bırak
Zirā ol yār saña pinhān göründi
6. Yüri ‘Abdu’r-raḫīm-i Tirsī yüri
Saña senlügün el-ān yār göründi [88a]

32.

Şeyh ‘Abdu’r-raḫīm Fermāyed

[Hece Ölçüsü, 8+8: 16]

1. Eyvāh geldi geçdi ‘ömrün ğaflet ile ğaflet ile
Geçdi günün ḫaberün yok ğaflet ile ğaflet ile [88b]
2. Bir sen saña gelimedün kendüzün bilemedün
Sende varun göremedün ğaflet ile ğaflet ile
3. Bu dünyādan giçemedün dostdan yaña uçamadun
Göñlün gözün açamadun ğaflet ile ğaflet ile

¹⁰⁴ Mısrada eksik kelimededen ötürü vezin aksamaktadır.

¹⁰⁵ Bu kelimedede vezin aksamaktadır.

4. Cân kulağın açamadı cân gözünü açamadı
Benlügünden geçemedü gâflet ile gâflet ile
5. Sen sarı ulu sedd oldu dostdan yarın hiçâb oldu
Ne seni ne dostı bildü gâflet ile gâflet ile
6. Nefs murâdı koyamadı nefis seddini yıkamadı
Dost yüzine bakamadı gâflet ile gâflet ile
7. Cānu terk idemedü dosta cānsuz gidemedü
Ol dostı şayd idemedü gâflet ile gâflet ile
8. İy 'Abdu'r-raḥîm-i Tirsî dostı gerekse dostı [89a]
Bilet göremezsin dostı gâflet ile gâflet ile
9. Gâfleti gider özünden gâ'ib olgıl kendüzünden
Ümmî gitme dost yüzünden gâflet ile gâflet ile [89b]

Sonuç

Bu çalışmayla 15. asırda yaşamış mutasavvıf şairlerden Abdurrahîm Tirsî divanına ciddi katkılar sunulmuştur. Tasavvuf edebiyatının önemli simalarından Eşrefoğlu Rûmî'nin halifesi ve damadı olan Abdurrâhîm Tirsî'nin, hayattayken bir divan tertip etmediği anlaşılmıştır. Zira divanının çeşitli nüshalarında farklı sayıda ve farklı manzumeler bulunmaktadır. Bugüne kadar 5 divan nüshasından hareketle 166 şiiri ortaya çıkarılmıştır. Bilhassa Eşrefoğlu'nun şiirlerinin ağırlıkta olduğu ilahiyât mecmualarında onun divançe sayılabilecek kadar şiirleri olduğu görülmüştür.

Elimize geçen H. 999/ M. 1590-91 istinsah tarihli nüsha, Abdurrahîm Tirsî divanının şimdiye kadar bilinen en eski tarihli nüshasıdır ve ölümünden 70 yıl sonra istinsah edilmiştir. Dalgın ve muhtemelen dergahın bir üyesi olan müstensihin elinden çıkan bu nüshada yer alan 42 şiirden 10'u yayımlanmış divan içerisinde mevcuttur. 2 tanesi de eksik şiirlerin tam hâlini ihtiva etmektedir. Divan neşrinde yer almayan 30 şiirden de 3 tanesinin bazı eksiklerle çeşitli şiir mecmualarında kayıtlı olduğu tespit edilmiştir. Bu şiirlerin çoğunun bestelenip okunduğunu düşünmekteyiz. Divan nüshalarına alınmayan iki önemli musammat kasidesinin tasavvuf erbabınca hoş

karşılanmadığını zannediyoruz. Zira ikisi de Hakk'ın dilinden söylenmiş birer tevhiddir. Şahsî kitaplığımızda yer alan nüshadaki 27 şiirin, hiçbir yerde bulunmadığı anlaşılmış ve nâ-tamam tüm manzumelerle birlikte şairin elimizdeki şiir sayısı 200'e ulaşmıştır. Bu durum şairin divanının yeni bir tenkidli neşrini elzem kılmıştır. Tüm nüshalardan hareketle divanın yeni bir edisyon kritiğinin yapılması, şair hakkında daha kapsamlı değerlendirmelere malzeme sunacaktır.

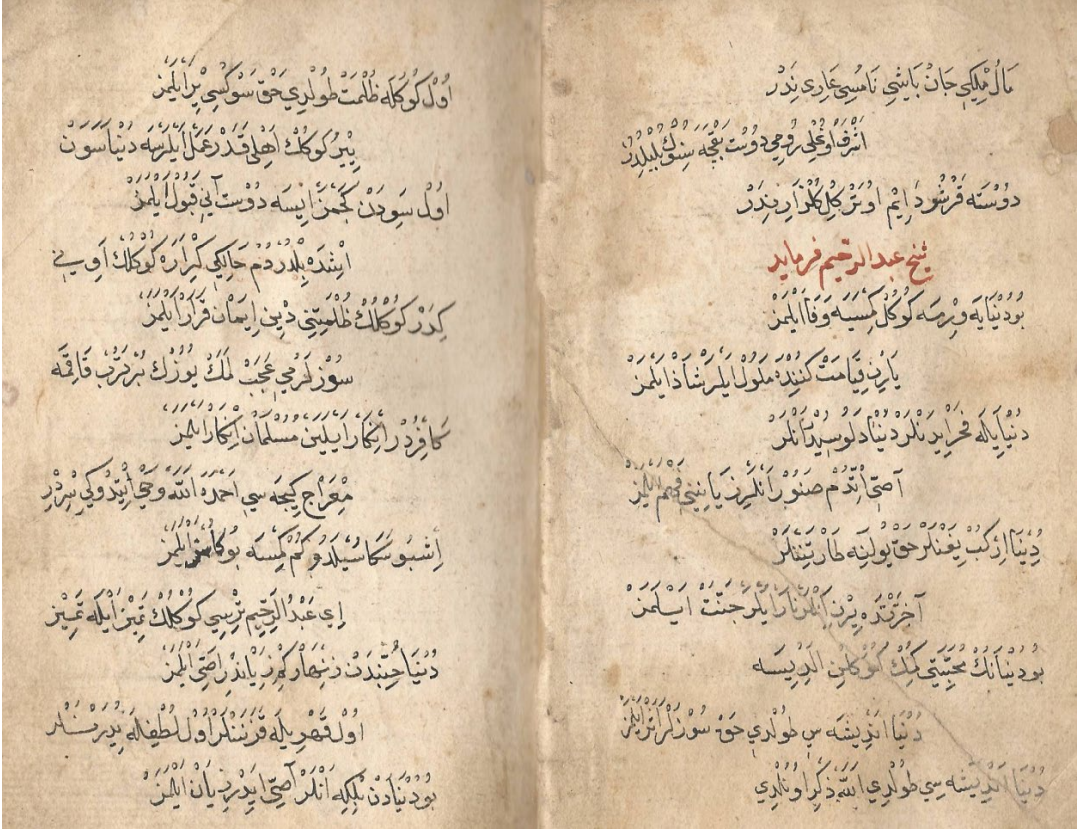
Yeni bulunan bu manzumelerin tamamı divandaki şiirler ile şekil ve muhteva olarak benzerdir. Bu şiirlerin ekseriyeti hece ölçüsüyle musammat tarzda yazılmıştır. Söz konusu manzumelerde vezin, kafiye gibi şiirin şekil özellikleri pek önemsenmemiştir. Eski Anadolu Türkçesi devrinin tüm hususiyetlerini taşıyan bu şiirler Yunus Emre ve Eşrefoğlu Rûmî tesiriyle, nasihat üslubuyla söylenmiştir. Abdrurrâim Tirsî'nin en dikkat çekici manzumeleri, Hak ağzından söylenmiş iki kasidesi ve şikayet-nâme konulu şiirleridir.

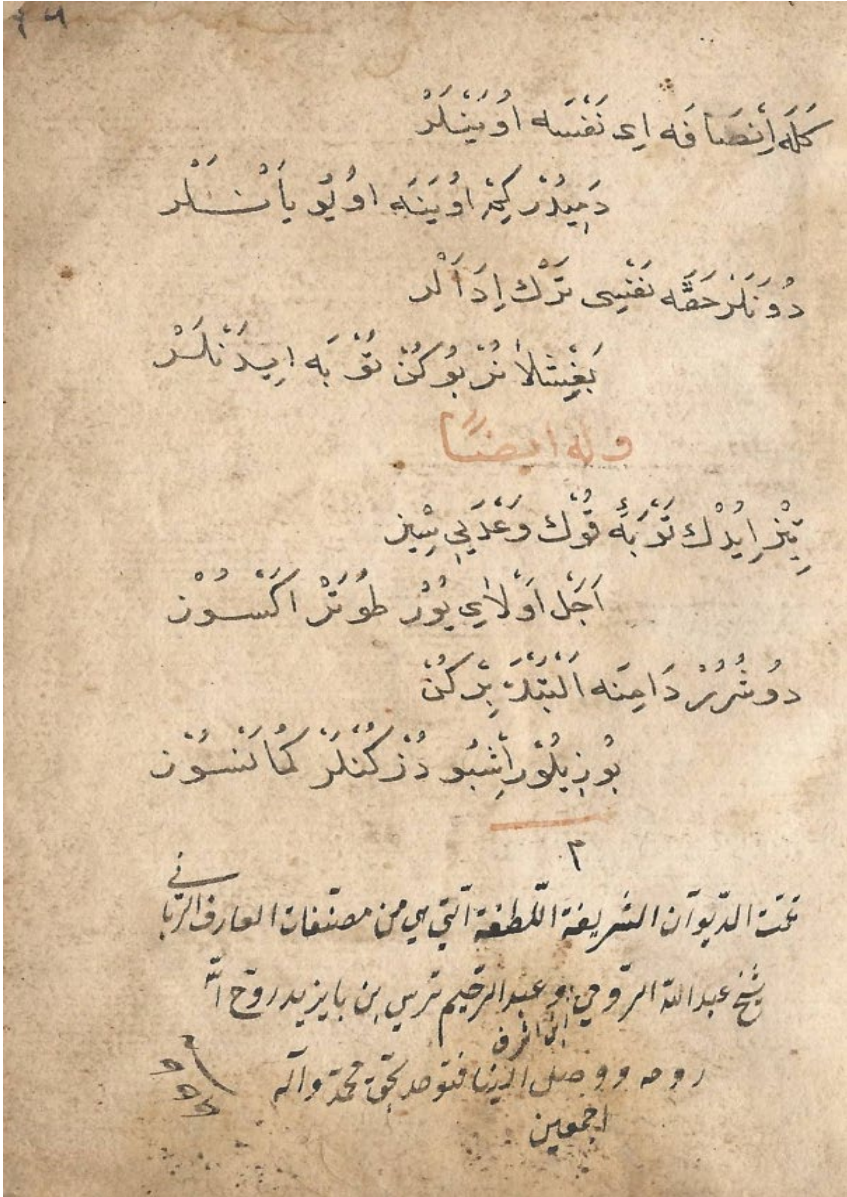
Yurtiçi ve yurtdışındaki yazma eser kütüphanelerinde yeni divan nüshalarının, şiir/ ilahî mecmualarında onun yeni şiirlerinin bulunması mümkündür. Bu makaleyle ileride yapılacak yeni çalışmalara zemin hazırlanmıştır.

Kaynakça

- AKKUŞ, Mehmet ve Yılmaz, Ali (2006). *Hüseyin Vassaf, Sefîne-i Evliyâ*, İstanbul: Kitabevi Yayınları.
- AY, Alper (2023), "Eşrefoğlu Rûmî Soyundan Bir Şair: Pir Hamdî Efendi", *Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, Sayı: 30 s. 31-53. <http://dx.doi.org/10.15247/dev.3143>.
- AYDOĞMUŞ YÜCE, Emine (2010). *Abdurrahîm Tirsî ve Divanı*, Yüksek Lisans Tezi, Bursa: Uludağ Üniversitesi.
- BACAK, İlknur (2018). *Türk Dil Kurumu Kütüphanesi A358/1 Numaralı Mecmû'î-i Fevâ'id İlâhiyât ve Eş'âr*, Yüksek Lisans Tezi, Kırıkkale Üniversitesi.
- DEMİR, Fatmanur (2022). *Konya Bölge Yazma Eserler Kütüphanesi, BY 6676/9 Numaralı Şiir Mecmuası*, Yüksek Lisans Tezi, Konya: Selçuk Üniversitesi.
- EKİNCİ, Ramazan (2017). *Haftız Hüseyin Ayoansarâyî, Vefeyât-ı Ayoansarâyî*, Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- ERGUN, Sadeddin Nüzhet (1936). *Türk Şairleri*, C. 1. İstanbul: Suhulet Kütüphanesi.
- KARA, Mustafa ve ATLANOY, Kadir (1997). *Mehmed Şemseddin Yâdigâr-ı Şemsî*, Bursa: Uludağ Yayınları
- KURNAZ, Cemal ve TATCI, Mustafa (2001). *Tuhfe-i Nâilî, Divan Şairlerinin Muhtasar Biyografileri*, Bizim Büro Yayınları.
- ÖZCAN, Nuri (1988). "Abdürrahim Tirsî", TDV. Diyanet İslam Ansiklopedisi, Cilt: 1, s. 293.
- ÖZMEN, Vildan (2007). *Abdurrahîm-i Tirsî Divanı*, Yüksek Lisans Tezi, Kocaeli: Kocaeli Üniversitesi.
- SÜRGİT, Aslı (2020). *Seyyid Muhammed Ma'rîfî'nin Risâle-i Âdâb ve Tarîkatnâme-i Fethü'l-Ma'ârif Adlı Eseri*, Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi.
- TURAN, Fatma Ahsen (2014). "Tirsî, Abdurrahîm", *Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü*, <https://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/tirsi-abdurrahim>
- <https://www.kuranvemeali.com> [Erişim Tarihi: 19.03.2024]
- <http://www.evliyalarimiz.com/abdurrahim-tirsi-hazretleri> [Erişim Tarihi: 13.03.2024]

Ek: Örnek Sayfalar

[Son varak]